

Theorema secundum. XXXVI

THEOREMA SECVNDVM, QVO AGL
TVR DE MEDICAMENTORVM PVRGANTIVM COR-

rectione, in duo summa capita subdiuisum est; quorū
primum in quatuor subdiuiditur capitula. In pri-

mo eorum correctio medicamentorū, quot

fiat modis, docetur: tum obseruanda in

ea traduntur: post quo pacto illa

corrigantur, permixtis illis,

quæ oppositam habent

proprietatem,

explicat,

Nquit Heben Mesues: Differentias bonitatum & ma-
lignitatum medicamentorum purgantium hactenus

demonstrauimus: nunc autem tentādum nobis est ho-

rum malignitatem auferre, vel saltem, quantum lice-

bit, corrigere. Id quod Dei benedicti beneficentia adiuti facimus

partim his, quæ malitiam & excessum eorum frangunt: partim

alijs, quæ salubrem aliquam qualitatem afferunt. Id autem duo-

bus modis efficiemus: vno, per mixtionem alterius medicamen-

ti: altero, arte melius ipsum reddendo.

¶ Quatuor ferè erant, quæ in hoc libro explicare instituerat Mesues, medicamentorū pur-
gantium delectus: castigatio prius, quàm summantur: correctio accidentiū, quæ sumpto me-
dicamento sequi solent: curatio affectuum in corpore post purgationē relictorum. De me-
dicamentorum delectu summam & in genere abundè superiore theoremate disseruit. In-

ter alia tria, naturæ & doctrinæ ordine, secundum locum sibi vindicat medicamentorū cor-

rectio. Quam nisi ad vnguem cognoscat Medicus, nunquam rectè medicamentis vtetur: in-

dignūque nomine Medici erit. Ea etiam, quæ Pharmacopœo committit, vt lotionem, infu-

sionem, triturationem, coctionem, & pleraq; alia Pharmacopolam latere non debent. Quo

niam ex ipsius ignorantia par impèdet vita: periculum. Nisi enim vtriusq; artificis industria

probè correctæ & castigata sint, non est tutus medicamentorum benignorum vsus. Ad quod

melius, exactius, & ad votum perficiendum, medicamentorum omnis generis magnam co-

piam largitus est Deus: vt singulis qualitibus excedentibus, vel deficientibus, non modo

vnum, sed plura contraria, vel defectum suppletia opponere liceat. Herbas enim ac plan-

tas, reliquaque alia medicamenta, creauit Deus optimus, maximus, vt subinde ad propulsan-

dos morbos vteretur ab Adamo propagata soboles. At verò cum hæc castigatio duplici

fiat ratione, vna admiscendo medicamento, quod purgaturum est, aliud quod sit illi con-

trarium à natura seu tota substantia, vel temperie, vel effecto: admiscendo, inquam, propor-

tionem iustam: altera quadruplici artificis industria nempe coctione, lotionem, infusione, tritu-

ratione: primam corrigendi rationem initio tradit. Nec immerito, quoniam naturalia ijs,

quæ ab arte sunt, priora sunt. Siquidem natura ars imitatrix & assecla est. Singula igitur eo

persequitur ordine, quo à me enumerata sunt.

Mixtio autem intelligenda est, rei facultatem contrariam ha-

bentis ipsi medicamentorum purgantium excessui. Hæc autem

tribus modis perficitur, vt inquit Democritus, Aut enim malitiā

Genesis primo

Genesis primo

à proprietate eis innatam, vt qualitatem venenosam, & vitæ nostræ inimicam: alijs proprietatem oppositam [naturâ] sortitis, emendamus. Aut permixtis rebus, quæ contrarium sortitæ sunt temperamentum, ipsorum calidam, frigidam, humidam, siccam, intemperiem permutamus. Aut deniq; effectis ipsorum [noxis] 5 post dicendis, contraria opponimus.

¶ Medicamentorum qualitatem maleficam duobus modis corrigi proximè dixit, nempe mixto medicamento, quod proprietate, vel temperie, vel effecto contrariū sit medicamenti purgatis excessui: & artificis industria. Priorem corrigendi rationē initio explicat, quam trifariā fieri autoritate Democriti cōfirmat. Ceterū quoniam latius in sequentibus de earū 10 singulis dicturus est: superuacaneū duximus, longiorem de eis hoc loco habere sermonem.

Sed crede mihi altiùs hæc rimanti non sufficere ista, nisi duo præterea obseruentur. Primum vt medicamētis prædictis sit quædam proprietatum inter se concordia, vt transmutatione absoluta, virtus vna ex eis cōsurgat: vt exempli gratia, zinziber turbith 15 ipsi vim miram imprimit, & raphanus hermodactylis: raphanus autem cum turbith ineptè permiscetur: quia his duobus insita non est inter se concordia. Scammonio quoq; propriū est lædere cor, & quia calidum, inflammabile, & multum dissoluens: licet verò ambra cor roboret, crySTALLUS inflammationem extinguat, & galla partes dissolutas cogat: nullum tamen eorum rectè 20 scammonio miscetur. Non enim sic inter se conueniūt, vt in vnius virtutis concordia conspirent. Quæ verò res proprietatibus suis concordent, ac in vnam virtutem mixtæ conspirēt: nonnulli tradiderunt. Sapiens igitur prudenter inquirat, & consulat doctos, 25 qui rerum variarum arcana sollicitè scrutantur.

Aristo. cap. 1. lib. 9. histo. anima. Gale. lib. 2. cōpo. ph. p. & li. de theri. ad Pifo. & primo de euchy. & cacochy. Mesu. cap. 1. primi theo. Gale. ibidem, & li. 1. simpli. medica. 2. & ca. 5. li. 3. Gale. ibidem, & Diosco. in simpli. & lib. de iniqua li. intēpe. Gale.

¶ Plantis vt animalibus, & metallicis, arcana quædam est inimicitia: vt amicitia. Nam quædam ex illis naturalem & insitam cum alijs habent inimicitiam, & discordiam, vt brassica & hædera cum vite (vt si circum se serantur, diffugiant, & ebrietati resistunt duo priora) ocyminio, & alia quædam cum alijs. Neq; solum plantis inter se naturale hoc odium est: sed etiam 30 inter ea, quæ diuersi sunt generis. Nam allium magneti affricum attractionem ipsius peruertit, imò contra naturæ suæ inclinationem ferrum abigere facit. Sic cicuta homines occidit, sturnos nutrit: veratrum hominem purgat, coturnici alimento est. lepus marinus solos pulmones vlcera, cantharides vesicam. Alia contra magnam inter se habent cognationē & naturarum similitudinem, vt raphanus cum hermodactylis, & senna cum ruta, eupatorium cum hepate, capparitis cum liene, vt & asplenium: cicuta cum sturno, veratrum cum coturnice. Interim temperamento dissident, vt si solas qualitates spectes, non inutiliter permisceri possint: quia tamen interdum substantijs dissident, interdum qualitatum contrariarū gradibus, interdum occulta quædam proprietate nobis incognita, non sunt miscenda. Sepe etiam 40 effectū vnius alterum opponitur, & noxam, quam inuehere potest corpori, corrigere valet, si effectus contrarietatem inspectes: non tamen probè miscentur illa. Est enim quibusdā natia quædam societas & proprietas occulta, ex quibus, si iungantur & in vnum misceantur, post mutuam actionē & passionem virtus vna confurgit longè diuersa à prioribus. Id quod maiores longa experientia inuenerunt: quibus habenda est fides. Id verū esse in nullo 45 alio medicamento euidentius apparet, quàm in mitridatio & theriaca. In his enim miscetur

Gale. lib. 1. de antid. & de theria. ad Pisonem.

Theorema secundum. XXXVII

medicamenta contrariam sortita naturam, proprietatem, temperiem, effectus: vt cinnamomum & opium, dictanus & vipera, & alia pleraque. At post artificis preparationem, & coctionem naturalem, qua mutuo agunt & patiuntur secundum formas, & qualitates primas, secundas, & tertias (quam fermentationem vocant) omnia in vna virtute generalem conspirant. Cum vero naturalis hæc & arcana amicitia medicamentis non inest, nunquam recte miscentur, neque ex eis virtus vna confurgit: quin vel singula suas retinent virtutes: vel vnum, vel plura, vel omnia corrumpuntur. Huius rei nulla certa ratio reddi potest, vt neque quare Aegypti & Flori sanguis misceri non possint: vt narrat Aristoteles: sed pro vero & certo à maioribus fidem facientibus recipimus. Non sufficit igitur ad castigationem medicamentorum per mixtionem alterius, proprietate, temperie, effecto, mixtum resistere, & quodcumque horum primum ad manum venerit apponere (vt scammonium lædenti cor, in temperiem calidam excitanti, & dissoluenti, miscere ambra roborantem cor, crystallum in temperiem corrigentem, gallam dissolutas partes congregatam) sed præterea opus est, vitatis omnibus incommodis, vt naturis, substantijs, proprietatibus, sic conueniant, vt post mutuam eorum actionem, & passionem, in vnius virtutis concordiam conspirent. Quomodo miscetur zinziber cum turbit, & raphanus cum hermodactylis, & alia pleraque cum alijs: vt in compositis Mesue ad castigandum scammonium, dactyli in diaphænico: pruna in diapruno: succus rosarum in electario rosato: caro cydoniorum in diacydonio cathartico miscetur. Nam ea frigida sunt, crassa substantiæ, & partium substantiam cogentia, naturis, hoc est, proprietatibus, quantum ad mixtionem probam attinet, non dissimilia.

Secundum tibi obseruandum est, vt proportionem idoneam misceas ea, quæ medicamento corrigendo opponuntur, & in vnius virtutis concordiam conspirant: vt ex his iam consentientibus medicamentum resultet vnum, velut pacatum, pugnae omnis expertum, *magnarumque virium. De his autem proportionibus, quantum operi proposito expedit, postea dicemus.*

Alterum præterea obseruandum est ad probam medicamentorum castigationem, vt proportionem idoneam misceantur, quæ medicamento corrigendo opponuntur. Nisi enim quantitate iusta, & qualitatis numero & gradu congruenti misceantur, nunquam in vnius virtutis concordiam conspirabunt, neque operatos præstabunt effectus. Quin vel corrumpuntur, vel alienam qualitatem induent, vel contrarios speratis producent effectus. Singula igitur, quæ hac fine miscenda sunt, ea quantitate & qualitate misceantur, vt facultati malignæ medicamentorum, vel qualitati remissiori, vel intensiori, vel effectis ipsorum à nostro instituto alienis ad votum occurrant. Hanc proportionem cum mixtilia seruant, mixtio fit artificialis, & nonnunquam tam exacta, præsertim coctione longa, sed blanda, & veluti totius fermentatione, vt post longam actionem & passionem mixta, pacata, & pugnae omnis experta, vt in vera mixtione, quæ à solo Deo & natura fit, manere videantur. De hac proportionem pluribus in sequentibus cum autore nobis dicendum erit.

DE CORRECTIONE MEDICAMENTORUM per id, quod opponitur ipsis proprietate sua. Caput primum.

Liquit Ioannes Mesues: Medicamentis purgantibus proprietates quasdam laudabiles afferimus permixto aliquo, quod proprietate sua opponitur eis, propria ipsius virtute alicuius rei malitiam peculiariter respiciens.

G

Libri primi

ciente: atq; hæc virtus à specie sua est, & dicitur: quæ in his atque alijs varia est.

Gale. lib. de the-
ria. ad Pisonē, &
Diosco. in simpli.
Aphrodi. proble.
viti. lib. 1.

Gal. lib. 1. facul.
narura. & lib. in-
scripto, quod ani-
mi mores &c.

¶ Incipit fufius explicare fingula, quæ hætenus propofuit: modum caftigandi medicamen-
ta, per alius vel aliorum mixtionem, primùm declarans. Id quod cùm trifariam fieri dixerit,
ab eo exorditur modo, qui per oppofitionē specificæ & occultæ virtutis fit. Quædam enim
medicamenta funt (vti diximus) quæ priuatam & peculiarem inter fe cognationem habēt.
Alia ita inter fe naturaliter diffident, vt peculiariter & ceu confultò aliorum viribus mali-
gnis occurrant. Sic trifolium herba moribus phalangij & viperæ medetur: dictamnus ad-
uerfum omne veneni genus, cor firmat. Hoc autem habent à virtute occulta. Quæ à natura
feu forma medicamentorum primùm profecta, fua est fingulis medicamentorum fpeciebus,
& per ea effentia dicuntur differre: licet in paucis admodum medicamentis cognita fit, vt
logici & naturales de differētia fubftantiali, quæ ab hac forma fumitur, affeuerāt. Vel igitur
fic interpretandum est, quod in antiqua lectione hoc modo legitur, Differunt tamen hæc
& illa: vel dicendum, ea verba ad virtutem & fpeciem retuliffe. Non enim idem funt virtus
fue facultas, & forma fue fpecies rei. Imò virtus à fpecie est & pēdet, ab hac actio, ab actio
ne effectus: & non vice verfa. Ad hæc, vnius rei vnica & fimplex est forma fubftantialis: fa-
cultates & virtutes tot funt, quot funt actionis fpecies. Effentialis tamē, & quæ ab fpecie pri-
mùm & per fe est virtus, fit ne vnica & fimplex, an varia & multiplex, Phificis difcutien-
dum relinquo.

*Sic autem tribus modis medicamenta meliora reddimus, nam
aut ipforum virtutem augemus, aut malignitatem permutamus,
aut operationes meliores effcimus.*

¶ Trifariam corrigi medicamenta per alia oppofitam proprietatum virtutem habētia fuc-
cintē in his docet. Quibus immorari, partim quoniam ex fe aperta & cuius exposita funt,
partim quia in fequentibus ea membratim est declaraturus: *superuacaneum duximus.*

¶ CANON PRIMVS.

Avgenda est autem medicamentorū imbecilla virtus, mix-
to eorum aliquo proportione iufta, quæ actionis vigorem
ipfis confensu quodam & cōcordia proprietatis natura-
rum tribuunt. Id quod fit, non quia calidum vel frigidū, fed quia
est tale. Quo modo corallium fanare ftomachum dicimus, pœo-
niam epilepsiam: non quia illud frigidum, hæc quia calida: aut
quia illud graue, hæc leuis: fed quia hac virtute vtrunq; est dota-
tum. Sic ferpens iuuenescere facit, Magnes ferrum attrahit, &
alijs alia fimiliter tribuuntur.

¶ Prius quàm ostendat, quo pacto purgantium medicamentorum imbecilla virtus inten-
denda est per ea, quæ abdita quadam proprietate eorum imbecillæ virtuti fuppetias ferunt:
docet quomodo medicamenta à proprietate iuuare dicantur. Non aliter igitur purgātium
vires imbecillas medicamenta quædam naturaliter intendunt, permutant, aut operationes
falubriores reddunt, quàm corallium secreto quodam naturæ ventriculi os firmat, pœonia
epilepsia medetur. Horum enim effectuum rationē certam exactamque reddi non poffe au-
tumant Arabes. Non enim secundum illos dici potest corallium, quia frigidum, aut graue,
pœoniam, quia calida & leuis, effectus illos effcere. Nam si ob id effct, frigida cuncta & gra-
uia ftomacho benefacerēt: & calida & leuia epilepsia remedio effent: quod falsum esse cun-
ctis in propatulo est. Eodem atq; illa modo ferpens iuuenescere facit, & Magnes ferrum at-

Theorema secundum. XXXVIII

trahit. Huiusmodi enim effectuum causa soli Deo & natura cognita sunt. Medicamentorum igitur purgantium imbecilla virtus, qua de nunc primum agimus intendenda est: mixtis alijs, quae iusta proportione, & quantitate, post mutuam eorum actionem & passionem illorum imbecillam virtutem a proprietate intendere possint: non secus atque corallium a proprietate ventriculi os roborat, paeonia epilepsiae occurrit, serpens, curata elephantia, pristinum nitorem corpori restituit, Magnes trahit ferrum. At verò nolo latere quenquam non profus conuenire Arabibus scriptoribus cum Graecis, quod attinet ad corallij, paeoniae & serpentis recensitas vires. Illi enim a proprietate ea agere, solaque experientia cognosci posse putant: hi contra rationem reddere, cur ita agant, conantur. Quae enim astringendi vim naturalia sunt frigida, ut corallium: roborant stomachum a calore dissolutum. Quae etiam humores epilepsiam efficietes incidere, tenuare & resolueri possunt, ut paeonia: epilepsiae medentur. Viperam, quae serpentis nomine continentur, quia totum corpus calcant & siccant, & per cutim vacuant, elephantiasis morbo perniciosissimo succurrunt. Ob id iuuenescere corpus facere dicuntur, non quod annorum numerum minuunt, sed quod liberent corpus a saeuissima elephantiasis, quae viuentes homines miserè exedit, & consumit: a qua liberati viuiores & iuniores apparent, diutiusque viuunt, ut iuuenes senioribus. Horum effectuum licet probabiles has rationes reddant Graeci: non tamen negant accidere id a forma rei seu proprietate occulta, ut capite de paeonia indicasse visus est Galenus. Nam cum quae similes facultates euidentes sunt fortita, non similiter his morbis medeantur, fatendum est ea ex proprietate totius substantiae prodesse, eorumque causas reddi non posse, ut Pelops Galeni praceptor frustra conatus est.

Gale. lib. de facult. natura. & alibi.
Aphrodisi in initio proble.

Gale. cap. de paeonia. simplici.
Paul. cap. de corallo. Diosco. in simplici. Gale. lib. 11. simplici. cap. de viperis. & 2. ad Glauco. & lib. de theri. ad Pisonem & primo de antido. Paulus initio quarti. Gale. lib. 11. simplici. cap. de cancriis.

Porro medicamenti facultas est imbecilla, aut deficiens, bifariam: vel quia debiliter & minus, quam opus est, agit: vel quia tarde operatur, tum scilicet primum, cum corpus cibo aut somno reficiendum est: imò interdum die postero: interdum mouet & non vacuat: interdum coctionem vitiat, cibum crudum, aut tantum coqui captum vna secum detrahens.

¶ Quoniam imbecilla virtus non vnico & simplici modo dicitur, sed bifariam: hos duos significatus, & accidentia, quae imbecillam virtutem sequi solent, prius explicat, quam rationem, quo modo ea castiganda sint, tradat. Igitur medicamenti tum dicitur imbecilla virtus, cum imbecilliter & minus quam opus est, operatur. hoc est, cum non tantum, vel non talem educit humorem, quantum & qualem educi opus est: aut cum longo admodum eget tempore ad exerendam perficiendamque suam actionem. Id quod ratione imbecillae qualitatis purgatoriae, non quantitatis paucae accidere debet. Hanc duplicem imbecillitatem notauit Galenus lib. j. de differentijs symptomatum. Cum medicamentum tardius & non nisi longo tempore purgat, accidit interim ut tunc purgare incipiat, quando aeger cibandus erat, aut somno reficiendus. Vnde necessario fit, ut vel vires collabantur, & vniuersa victus ratio peruertatur, nisi cibis aut somno reficias. Quod si cibis, aut somno reficias, medicamenti actio impeditur, aut coctionem vitiat deturbato secum alimento, euerfa retentrice facultate. Saepè accessio inuadit, ante quam actionem absoluat, ut postea nec actioni, nec cibo, nec somno, vllus relinquatur locus. Quandoque adeo pigrum est medicamentum, ut postridie, quam sumptum est, actionem perficiat: ut aloë quae vix hora post duodecima, quam sumpta est, vacuare incipit: & interdum ad horas viginti quatuor durat. Aliquando humores mouet, & non vacuat. Et ob id medicamentum saepè in humorem vacuandum, vel venenum conuersum, in corpus distribuitur. Quo pacto coctionem vitiet, iam diximus. Quae incommoda ut vitet Medicus, necessum est, ut ad vnguem cognoscat, quae medicamenta tarde & imbecilliter agant: quae valenter, & non multo post.

Cap. 4.

Si igitur medicamenti actio debilis est, imperfecta, parcius quam opus est (ut turbith quod reuera pituitam tantum tenuem euas

cuat: & epithimum quod parum aut nihil vacuat, nisi eius *larga* vis sumatur: & tereniabin debiliter vacuans, vt hermodactylus, & alia multa) roboranda est eius facultas per ea, quæ sese mutuò ferunt, vt ex eis conflata virtus vna, actionē perfectam efficiat.

¶ Generatim docet medicamento imbecillam virtutem, hoc est, imperfectam, & à iusto modo deficientem, corrigi per alia: quæ cum ipsi familiaria sint, post absolutam mixtionem in vnā virtutem conspirant: quam deinde actio sequitur perfecta. Cuius ordinis medicamenta, quæ per se sumpta minus quàm decet, & optatur, purgant, aliquot subiicit. Quorum singula qua ratione corrigenda sint, speciatim in sequenti declarat oratione. Neminem tamen lateat medicamentum imbecillum quadrifariam dici: & quia parum vacuat, & quia tenuem tantum humorem euacuat, & quia non trahit è partibus corporis longinquis, sed obuias tantum materias, & quia tardè & longo post tempore, quàm sumptum est, purgat. Quibus modis singillatim est occurrendum. Occurri autem potest partim aucta medicamento purgantis quantitate (vt enim duplum euphorbij bimi aut trimi loco recētis miscet Galenus, & pro cinnamomo duplum optimæ castiæ, sic epithymi largior quantitas absolutam efficit purgationem: vt aliorum simplicium purgantium vt aloës similiumque multum aucta quantitas) partim aucta qualitate, interim purgatoria (vt cum epithymo additur helleborus niger, rhabarbaro scammoniatum aliquòd) interim incidente, tenuante, aromatica, stimulantē: vt dum manne cardamomum, aloë alephangine species, turpeto zinziber, & alijs alia imbecillam virtutē vel intendentia vel accelerantia miscentur. Quoniam verò medicamenti purgantis largior quantitas ferè semper nauseosa & vomitoria est: quod viribus deest, alijs validioribus viribus frequentius redimimus.

Verbi gratia, turbith zinzibere roboratum pituitam crassam, & succum crudum vacuat, alioqui per se non vacuaturum. Epithimum sero lactis roboratum, vel hydromelite, vel sale Indo, vel sale gemmeo, vel myrobalanis nigris, potentius aget. Tereniabin etiam alhasce, aut ammi, aut cardamomo adiutum, laudabilem & perfectam faciet purgationem. Hermodactylis mixto cum mino, aut pipere, vel ex eorum puluere cum succo scillæ vel raphani factis trochiscis, materia crassa & viscosa à iuncturis mirè euacuabitur.

¶ Exemplis illustrat, quod in proxima oratione scripsit, quo modo singula medicamenta, quæ ibi imbecilliter & minus, quàm oportet, purgare dixit, castiganda sint. Turbith, quod pituitam tantum tenuem per se purgare dixit, zinzibere roboratum pituitam crassam succumque crudum educere nunc scribit. Cum enim turbith tenuem pituitam educat, & zinziber crassam & lentam, crudumque succum incidere & tenuare possit, & ipsi turbith tota substantia familiare sit, meritò sic roboratum perfectam & absolutam addit actionē, & tum tenuem, tum crassam pituitam, crudumque succum tenuata non solum à partibus propinquis, sed etiam à iuncturis, & partibus remotissimis educere potest. Eodem modo epithymi, tereniabin, hermodactylorum imbecilla virtus quibusdam mixtis, quæ tota substantia familiaria sunt, intenditur & augetur. De quibus tum hic, tum in simplicibus purgantibus, copiose agit. Pituita & crudus succus secundum Galenum sic differunt: Crudus humor crassior est, quàm propriè vocata pituita, minimè lentus, nisi diu in corpore manserit, minus frigidus, minus flatulentus, crassitie & colore puri, aut spisso vrine sedimento, aut elixis fabis, similis.

Si autem tardius, & longo post tempore purget medicamentum (vt agaricus, aloë, hermodactylus, turbith, & similia) admiscendum

Gal. lib. 2. compo. ph. cap. 2. in pharmacis Herod. & lib. 1. de antido.

Lib. 1. alimen. & 4. & 6. sani. tuè. & lib. de plenitu. & 10. copo. ph. p.

Theorema secundum. XXXIX

ei erit aliquid, quod operationem eius facile reddat, & acceleret: vt agarico, secaniabin, & sal gemmeus: aloë, species alephanging: hermodactilis, scilla, & raphanus: turbith ipsi zinziber.

¶ Altero modo medicamentum imbecillum vocamus, quando tardiùs, & longo post tempore quàm sumptum est, actionem suam promit: qualia sunt agaricus, aloë, hermodactilus, turbith, & alia huius generis. Quorum tardam virtutem acceleramus mixtis alijs, quæ sua facultate mordicante & pungente virtutem expultricem excitant: & interim humores crassos & lentos incidunt, & tenuat: qui incissi & tenuati promptissimè tū trahuntur, tū expelluntur. Hac de causâ agarico secaniabin miscetur. Est autem secaniabin oxymel à Galeno descriptum libro quarto sanitatis tuendæ, quidquid Salandinus, Mondinus, & nonnulli alij triobolares Medici nugentur. Eadem de causâ alia etiam alijs miscentur, quæ notiora sunt, quàm vt aliqua egeat expositione. Accedit quòd de horum singulis copiosè in simplicibus purgantibus libro secundo dicturus est. Turbith non modo humorem tenuem solum euacuat, sed tardè etiam illum educit: cuius vtranque imbecillitatem zinziber corrigit.

15

¶ CANON SECVNDVS.

Ermutamus autem malignitatem medicamentorū, mixtis his, quæ proprietate quadam id præstant. Communis verò medicamentorum malignitas in eo parte plurima est, quòd facit senescere corpus, & vsu crebro partes ipsas principes lædit, quæ virtutum principia sunt: tum spiritus, calorèmq; natium, harum motores, infirmat. Quapropter medicamentis soluendo purgantibus miscere cogimur, quæ cor, & alias partes principes quadam proprietate roborant, illaq; purgantia salubria reddunt. Quo præsidio corpus reiuuenescit, & incolume euadit.

¶ Superiori canone abundè à Mesue monstratum est, qua ratione medicamentorum imbecilla virtus corrigenda sit: sequitur nunc ex ordine, vt doceat quo pacto maligna eorū virtus, si qua sit, castigari debeat: & quomodo corpus ab ea vindicemus tutumq; reddamus, per mixturem aliorum medicamentorum, quæ contrariam natura sunt facultatem. Omnia enim dum agunt, alterant nostrum corpus pro suis facultatibus, & sibi simile reddunt. Ceterum maxima eorum pars calida est & sicca, & veneni particeps. Quapropter corpus calfaciunt, siccant, carnes liquant, solidas partes extenuant, & peculiari quadam natura os ventriculi lædunt. Hinc qui crebro multumq; purgantur in atrophiam interim incidunt, & facie decolorè cernuntur. Eadem vnà cum excrementis spiritum calorèmq; natium exhauriunt: & quia veneni participia sunt, cor in primis petunt, læduntque. Quam læsionem partes aliæ principis necessario sentiunt. Ab eo enim vitam habent. Ventriculus, hepar & cerebrum: aliquid etiam noxæ sæpè contrahunt. Ventriculo enim (& interdum hepatis) viribus integris occurrunt, & interim pars eorum in villis ipsius retenta non leuem noxam afferre cõsuevit. Dum etiam in actum redigitur medicamentum, & dum suam promit actionem: fumi aliqui venenosi in caput & reliquas corporis partes digeruntur. Si igitur medicamentorum bona pars corpus calfacit, & exiccat, spiritus dissipat, & exhaurit, alteratque, natium calorem inflamat, & minuit, corpus colliquat, febrem accendere potest, humores siccant, & cõsumit, & torridos reddit, & alia præterea incommoda partim dicta, partim dicenda affert: iure optimo ea facere senescere dicuntur, vsq; crebro partes principes hepar scilicet, cor, & cerebrum (quæ veluti fontes trium facultatum sunt) offendunt: tum spiritus calorèmq;

Gale. initio sim-
pli. & alimen. &
alij locis.

Idem lib. 2. de
vic. acu. commo.
12. & lib. 1. sanis
tuen.

Gale. aphor. 377
lib. 2. & 15. lib. 4.
& cap. 1. lib. 2.
de differen. feb.
& 1. sanita. tuen.
& alibi.

Libri primi

Gale. cap. 2. lib. 1. de diff. feb. Hippo. aphor. 4. & 3. parti. 3. lib. 6. epidemion.

Lib. 2. de victu acu. & lib. Quos medicamētis &c.

2x Gale. cap. 17. & 19. lib. 3. sim. pli. medi.

Gale. commē. 12. lib. 2. acuto. & Aëtius cap. 25. Sermo. 3. lib. 1.

Gale. lib. 7. & 11. mecho. & in arte medica. & de pla. ej. Hippo. & Pla. 90. Gale. cap. 12. lib. 1. febrium.

natiuum harum virtutum motores infirmant. Spiritus enim cum calore corporis & animæ actiones obeunt: qua de causa ab Hippocrate impetus facientes vocantur. Ob hæc purgantibus medicamētis, antè quàm sumantur, miscere cogimur medicamenta alia, quæ insita quadam proprietate illorum venenositati peculiariter resistent, & cor, & partes alias principes corpusque totum securum ab ea reddant. Non alia ratione odorata semina iubet Hippocrates purgantibus misceri, ne videlicet sola & syncera ipsorum facultas partes principes attingat. Sed sint eiusmodi, quæ miscentur, oportet: quæ & malignitatem tollere, vel obtundere possint, & medicamenti actionem minimè impedire. Quibus omnibus incommodis vitatis, vacuatisque humoribus noxijs mortem accelerantibus, necessum est corporis habitum meliorem reddi, ac virtutes omnes roborari, actiones perfectiores fieri, succosque benigniores gigni. Quæ omnia reiuuuescentia necessario sequitur, hoc est, corporis habitudo melior, & actiones omnes vegetiores: ita ut iuniores redditi videantur, qui à malo habitu ad meliorem sunt traducti. Cæterum medicamenta leniendo, emolliendo, & comprimendo, purgantia: parum, aut nihil, venenositatis habent. Ob id præscripta accidentia minimè ab his metuenda sunt.

Quæ autem id efficiunt, sunt cardiaca medicamenta, stomachica, cerebrica, & quæ alias quoque partes roborare cognoscuntur. Illud vero in omni vacuatione diligenter obseruandum est, ut cor in primis roboretur: quod symptomata omnia, quæ cor poris succedunt, cor ipsum, ceu vitæ basim, primùm infestant. Secundo loco roborandus est ventriculus: quippe qui medicamentum primus suscipit. Aliarum verò partium robori non admodum, nec primò studendum, nisi cum ab ipsis vacuandum est.

¶ Qua ratione occurrendum sit accidentibus recensitis, malignam scilicet medicamentorum qualitatem sequentibus, hac oratione generatim docet. Quoniam igitur medicamenta purgantia saltem trahendo, genere sunt deleteria & venenosa: natura & temperie contraria sunt vitæ nostræ. Est enim illis intestinum odium cum vita nostra. Quæ cum in corde arcem & principatum habeat, eò medicamenta eiusmodi suapte natura feruntur: vnde postea per totum distribuuntur corpus. Vt enim cantharides vesicam, lepus marinus pulmones, & alia etiam alias corporis partes peculiariter lædunt: sic venenosa omnia primùm volunt petere cor. Huic venosæ virtuti resistimus mixtis his, quæ partim sua substantiâ illam obtundere & hebetare possint: partim qualitibus manifestis effectis illius noxijs: partim præmunire cor, ventriculum, & reliquas partes. At enim cordis prima & potissima est habenda ratio, idque semper per cardiaca medicamenta roborandum est. Siquidem purgantia ferè omnia, uti diximus, illud in primis infestare solent, quia venenosa & deleteria sunt. Secundo loco roborandus est ventriculus per stomachica: quoniam ipse medicamentum suscipit, cõpletur, retinet, suoque calore fouet, in actumque redigit. Quod vbi in actum redactum est, in ventriculum conuertitur, ipsum alterat, immutatque, & peculiari quadam natura os ipsius offendit. Aliarum partium (vt hepatis, cerebri, lienis, & similibus) robori non æquè attentos nos esse oportet: nisi eas ipsas partes vacuare intendamus. Tunc enim miscenda erunt, quæ illas peculiariter roborare possunt, & medicamentorum qualitibus malignis resistere. Qualia sunt hepatica, cerebrica, & splenitica, & similia his medicamēta. Ne lateat tamè appellatione partium principum interim hepar, cor, cerebrum, venire: interim his addi testes: interim etiam ventriculum inter hæc referri.

At medicamentum facultate cardiacum quadruplex est eligendum: vel roborans tantum, ut poma dulcia & aromatica, xylaloë, doronicum, & similia: vel alterans temperiem calidam, ut dum scammonio rosa, santala, & similia miscentur: frigidam, ut tamar Indis

Theorema secundum. XL

miscetur macis, & similia: Vel roborans, & simul purgationem adiuuans, vt succus rosarum, & violarum, myrobalani emblicæ, & similia: vel purgantis medicamenti immodicam vacuationem, & acrimoniam remittens, vt charabe, spodium, & similia.

- 5 ¶ Speciatim declarat, quæ medicamenta, quas partes peculiariter communire & roborare aduersus medicamentorū malignam & noxiam vim possint, initium à corde faciens, Cuius primam & potissimam rationē in omni euacuatione habendam dixit. Vt igitur cor defendamus, aliquod, vel aliqua, ex quadruplici medicamentorum genere miscendum nobis est. Interim enim roborando cordi tantum intenti sumus: tunc scilicet cum medicamenti pur-
- 10 gantis præcipua malignitas est venenositas, & facultatis vitalis dissolutio. Quam noxā præcauemus succo pomorū aromaticorum, & aromatis, vt xylaloë, doronico, & similibus alijs. Hæc enim proprietate sua cor roborant, spiritus vitales odore & sua substantia instaurant, & facultate astringente, quibus inest, spiritus calorisque natiui dissipationem prohibent. Interim medicamenti intemperiem temperamus & corrigimus tum calidam (vt dum scam-
- 15 monio calido & sicco, rosam & santala miscemus: quæ naturali quadam proprietate cor firmant, & temperamento frigido noxam, quam asserre potest scammonium arcent) tum frigidam, vt dum tamar Indis frigidis macis calidus adiungitur. Quandoq; roborantia simulq; purgantia sunt, quæ miscentur, seu cardiaca medicamenta: vt succus rosarum, & violarum, myrobalani emblicæ, & quæ huius ordinis sunt. Quarti generis cardiaca purgantis medica-
- 20 menti immodicam vacuationem & acrimoniam remittunt, vt charabe, id est, succinum & spodium. Nam hæc & eiusmodi alia, virtute quadam insita roborare cor contendunt Arabes, celerem dissolutionem facultatis vitalis prohibendo, & facultate astringentia immodicas vacuationes supprimendo. An verò recensita omnia medicamenta, & longè plura, quæ apud
- 25 *Auicennam leguntur, à proprietate occulta cor roborant, doctis disputandum relinquo. Requirit enim materia hæc peculiare opus, in quo non cursim & strictim tractetur: sed pensitate & diligenter. Vt enim ab Arabum sententia non temerè discedendum existimo: ita non facile ac leuiter accedendum.*

Auicenn. lib. de viribus cordis.

ibidem

Stomachica verò medicamenta miscenda purgantibus, vt facultatum naturalium principium in eo tueantur, & temperent: cuiusmodi est mastiche, spica, & similia: vt etiam intemperiem calidam, frigidam, humidam siccam, immutet: qualia ex tabulis medicamentorum stomachicorum deligere potes.

- ¶ Quibus præmunire stomachum debeamus aduersus medicamentorū purgantium venenosam & malignam vim, in præsentia docet. Medicamenta verò, quæ id præstant, stomachica
- 35 nuncupantur, quod ventriculum, præcipueque os ipsius, naturali quadam proprietate roborant. Sunt autè ea genere duplicia. Quædam enim eò roborare ventriculum dicuntur, quod os, totumque ipsius corpus cogunt, constringuntque. Quo fit vt virtutes naturales ipsius coactæ & vnite à medicamento purgante non ita facile dissoluantur, & dissipentur. huiusmodi sunt mastiche, & spica, & quæ his similia sunt. Alia purgantibus miscentur contrariâ ipsis
- 40 sortita temperiem. Quo fit vt intemperiem, quam alioqui purgantia erant excitatura, his mixtis facile præcaueamus. At verò quæ quibus miscenda sint, vt intemperiem illam vitemus, ex libris de medicamentorū simplicium facultate, quas tabulas vocat, disces. Vocat autem tabulas, quod in tabulas & ordines fortasse essent redacta simplicia medicamenta, quæ partes ali
- 45 quas vt ventriculum, hepar, cerebrum, lienem, & similes peculiariter & potissimum respiciunt, & iuuarent. Ex quorū nonnullis catalogum fecit in sequenti canone: generatim verò omnia ferè in tabulas ordinèque redegit Leonardus Fuchsius in compendio Medicinæ, & alij nonnulli: vnde cuius depromere, quod optabitur, facile erit. Nemo autè miretur, in ventriculo facultatum naturalium principium collocari. Licet enim cunctis in confesso sit, recur

huius virtutis fontē principiumque esse, tamen quia illi subseruit ventriculus, ita ut citra eius opem munere suo hepar fungi non possit, ideo principium sine quo non absurdè dicitur.

Præterea de medicamentis cerebriis idem censemus: quam obrem plerique Medici (ut inquit Galenus) hieris miscuerunt nucem moschatam: quippe quam cerebrum & nervos roborare iudicauerunt. Idem præstat stoëchas, gallia, castorium, & similia. De hepaticis idē statuimus, ut etiam de alijs, quæ alijs partibus familiaria sunt: qualia in tabulis medicamentorum simplicium inuenies.

¶ Cerebrica, hepatica, splenitica, arthritica, hysterica, cystica, nephritica, & similia alia medicamenta, quæ à partibus, quas peculiariter & potissimum iuuant, sumunt appellationem, non necessario purgantibus miscenda sunt: nisi cum à partibus, à quibus denominantur, vacuandum est. In quibus non satis est inuenisse virtutem naturaliter iuuantem, sed præterea necessum est, ut si quam excitatura sunt purgantia intemperiem, in parte purganda, vel iam in parte sit ante, quam medicamentum sumatur, eam vel præcaueant, vel curent. At verò quod de nuce moschata Galeno ascribitur, somnium est: ut liber secretorum eidem falso assignatus, cuius nunquam ille in suis monumentis mentionem fecit. Quem etiam vel ex eo spurium & nothum agnoscas licet, quod nucis moschatae, galliæ moschatae, macis, daronici, caryophyllorum, santalorum, rhabbarbari, cubearum, miuæ aromaticæ, & aliorum vel ignotorum vel indicatorum Galeno ibi fiat mentio.

¶ CANON TERTIVS.

Actiones medicamentorum meliores efficitur mixto aliquo, quod proprietate sibi insita perducatur eorum facultatem ad partem purgandam.

¶ Tertio modo purgans medicamentum corrigi ostendit mixto aliquo, quod à proprietate insita medicamento actionem meliorem reddit. Melior autem euadit actio, cum eo medicamento virtus defertur, unde præcipue & maxime purgare volumus. Hanc virtutem medicamenta ea deducunt, quæ cum parte purganda naturalem familiaritatem habent. Cuiusmodi non pauca esse veterum tum testimonia, tum experientia confirmant. Ex horum mixtione hæc confluit commoditas, ut ab ea parte maxime & præcipue vacentur humores, quam potissimum purgare intendimus. Ne tamen intelligas medicamentis omnibus partibus alicui familiaribus temere & sine discrimine esse vtendum, licet omnia quadantenus conferant: sed calida frigidis, humida siccis, denique contraria contrarijs, quod attinet ad euidentes qualitates, esse opponenda. Conferunt enim magis, dum non solum proprietate quadam insita vim medicamentorum ad partem purgandam deferunt: sed etiam eorum vel partibus insigni intemperiei resistunt, vel secunda, vel tertia qualitate vsui sunt. De qua medicamentorum proprietate latissime à Galeno tractatur libro de compositione medicamentorum generalium, & de theriaca ad Pisonem, & cap. xxij. lib. v. simpli. medica. & lib. ix. eiusdem operis capite de lapidibus, & lib. xi. capite de cancri, & lib. de enchy. & cacochy. & cap. viij. compo. ph. par. & de inæquali intemperie, & alijs plerisque in locis.

Scis nanque naturam hanc & illam rei virtutem tum dirigere, tum distinguere: Medicum vero naturæ dum taxat subseruire rebus inuicem, quam optimè fieri potest, mixtis. Domini enim benedicti opere factum est, ut rerum sumptarum proprietates natura dirigat, & distinguat, aliter tamen atque aliter: ut exempli gratiâ, agaricus cum stoëchade, aut acoro, capitis affectibus pro-

Theorema secundum. XLI

desse certò cognoscitur: hepatis autem, cum intybo, tarassacon & spica thoracis, cum alhasce & hyssopo. Credendum est igitur naturam, ad partes virtute medicamentorum varia egentes, hoc & illud transmittere. Sunt enim hæc illi ceu adminicula, quæ natura sapiens distinguit, & dirigit. Quomodo, exempli gratiâ, cum artificio quadratus & oblongus lapis exhibentur, illo ad anguli constructionem, hoc ad operis rectitudinem vitur: sic naturam credimus his vel illis partibus medicamenti assumpti vires porrigere, pro rerum administratarum naturæ exigentiâ.

10 ¶ Quoniam proximè dictum est medicamentorum purgantium actionem meliorem perfectiorémque fieri mixto aliquo, quod eorum virtutem ad partem purgandam deferat: quæ mixtio cum à Medico fiat, innuere videbatur Medicum medicamentumque huius perfectionis esse autores, naturam verò hominis esse ociosam: docet in his longè aliter rem se habere: quin Medicum ministrum tantum esse, medicamentum adminiculum & instrumentum: naturam præfidem principemque operis. Cum enim natura in nobis sit, sicut Deus in vniuerso: vt hic totius orbis, & omnium quæ in eo fiunt, moderator primaque causa est: Sic ea, quæ ipsius vicaria est, actiones omnes, & opera, quæ in homine, secundum naturam fiunt, inchoat, limitat & dirigit. Quo fit, vt medicameta singula, quæ à Medico ministrantur, eò mittat, vbi necessitas est, & quò naturali inclinatione ipsa ferri debent. Quod opus melius & facilius perficit, cum medicamentum familiaritatem habet cum parte purganda. Tunc enim à parte, quacum familiaritatem habet, trahitur: ipsumque vltro trahenti cedit. Quod purgatrix facultas comitatur, præsertim dum post longam ipsorum actionem & passionem in vnâ formâ conspirauerunt: vt agaricus cū cephalicis mixtus capitis affectibus prodesse certò cognoscitur. Idem cum hepaticis hepatis: cum thoracis thoraci: cum alijs, alijs etiam partibus vsui esse constat. Idem igitur medicamentum ad diuersas partes mandat pro medicamenti mixti exigentiâ, & partis vacuandæ necessitate. Medici verò præcipuum munus est, medicamenta conuenientia parti & humori vacuando naturæ suppeditare. Hæc enim instrumenta sunt ipsi auxiliantia, quibus natura commodè & prudenter singulis vitur. Non aliter atque lapicida opus angulare extructurus, ex propositis ad manum lapidibus oblongos ad operis rectitudinem, longitudinè ve vsurpat: quadratos & triangulares ad anguli extructionem assumit. Initio huius orationis in meo codice perperam legitur virtus pro natura. Nam absurdum est dictu virtutem distinguere & dirigere virtutem. Huc accedit quod paulo antè, & capite primo de electione medicamentorum, in eodem sensu naturam vsurpauit.

Gale. de theriacis ad Pisonem.

35 Medicamentorum igitur purgantium actiones sceliciores reddimus, his mixtis, quæ illorum virtutes ad partem vacuandam perducunt. Illa verò sunt (vt supra diximus) quorum virtus huic vel illi parti est familiaris.

40 ¶ Persequitur institutum in memoriam reuocans, quæ sint, quæ medicamenti actionem meliorem sui mixtione reddunt. Quorum singulatim in sequenti oratione mentionem faciet. Admonendus tamen es lector, sceliciores, melioremque fore actionem, si non solum medicamenta ea cum cathartico miscueris, quæ cum purganda parte habeant familiaritatem: sed etiam si purgans ipsum familiare eidem parti delegeris. Quæ verò sint illa, in superioribus ostensum est.

Ex Gale. lib. 1. de antido. & lib. de theria. ad Pisonem.

45 Hoc autem loco docere libet medicamentorum cum partibus cognationem: quæ aliorum [medicamentorum] virtutes ad partes ipsas perducit. Verbi gratia, ad caput medicamenti purgantis

Cephalica medicamenta.

Libri primi

facultatem facile perducunt, nux moschata, pœonia, stœchas, aco-
rus, xylaloë, sal Indus, sal gêmeus, balsamum, xylobalsamū, car-
pobalsamū, anacardus, thus, ladanum, buthur, scenden, myrrha,
chamedrys, chamepitys, schænu anthos, scilla, spica, castoriū, gē-
tiana, hasce, hyssopus, asa, stroblyli, piper, maiorana, sagapenum. 5

Thoracica.

Ad thoracem vero & pulmones facile perducunt medicamenti
purgantis virtutem, iris, alhasce, hyssopus, crocus, glycyrrhyza,
succus eius, vuæ passæ, adiantum, scilla, ammi, cardamomū, suc-
cus brassicæ, ius galli antiqui, nasturtiū, amygdalæ, stroblyli, pul-
mo vulpis, fefeli, auellanæ, opopanax, myrrha, sagapenum, rha- 10
phanus, calamus aromaticus, asphodelus, volubilis maior, lau-
rus, calamintha, sabina, violæ, aristolochia, tragacantha, gummi,
thus, mel, sacchar, morū, scenum Græcum, marrubium, lilium,

Hepatica.

& similia. Quæ verò ad hepar medicamēti purgantis facultatem
facile perducunt, sunt, spica, asarum, anisum, sceniculus, endiuiā, 15
tarassacon, amigdalæ amaræ, folium, daucus, eupatorium, absin-
thium, cācamum, cassutha, semina quatuor, cinnamomum, aspa-
ragi, cicerū decoctum, chamedrys, arnoglossa, volubilis, iris, lau-
rus, schænu anthos, chamemelum, fumaria, serum lactis, sceni-

Splenitica.

culi & petroselini succus, polium, scilla, & similia. Ad lienem me- 20
dicamenti purgantis vires perferunt, daucus, calamintha, spica,
tamarix, capparis, buchor marien, cortex salicis, sal gemmeus,
sal Indus, iris, acorus, marrubium, rubia tinctorum, absinthium,
eupatorium, anisum, sceniculus, asparagus, cassutha, asplenon,
scilla, assarum, volubilis, scordium, agnus castus, chamæpitys, 25
amygdalæ amaræ, aristolochia, & similia. Ad iuncturas denique
medicamenti vim facile perducunt, zinziber, armal, scilla, asa, o-
popanax, thapsia, aqua porri, succus brassicæ, cardamomū, acorus,
triplex piper, scordium, chamedrys, chamæpitys, hasce, amomū,
polium, & similia. Quæ autem ad alias quoque partes medicamē- 30
torum vires perducunt, ex tabulis medicamētorum simplicium
collige, nobis præstantiora & præcipua scripsisse sufficit.

Arthritica.

¶ Quæ cum quibus partibus medicamenta familiaritatem & cognationem habeant, mem-
bratim edocet à capite primū exorsus: inde reliquas omnes primarias & præcipuas partes
percurrans, corde & ventriculo exceptis. Quorum nulla hîc fit mentio, vel quòd de eis in 35
proximo huic capite generatim discernit: vel quòd de cardiacis medicamentis Auicennas
(à quo ille mutuò sumpserat, quæ de illis scripsit) in opere de viribus cordis generatim, spe-
ciatimq; tractauit. De stomachicis non erat cur in hoc loco ageret: quandoquidem medica-
menta omnia in se recipit ventriculus, suo gremio complectitur, in actūque redigit. Reli-
quis à recensitis partibus quæ sint familiaria, ex libris simplicium medicamentorum Galeni, 40
Dioscoridis, & aliorum petendum est. Quo labore nos leuarunt Iacobus Syluius, & Leo-
nardus Fuchsius, duo artis Aesculapij lumina: quorum vterq; in sua methodo in ordines &
tabulas huiusmodi medicamēta redegit. Quos autores consulat, qui exactam & claram eo-

Theorema secundum. XLII

rum cognitionem habere cupit. Nobis id laboris tātū superest, vt hinc scrupulos aliquot tollamus: qui nouitium Medicum offendere & remorari possent. Primū occurrit pœonia. nam cū vtraq; laudetur, mas habetur præstātor. Buthur Scenden quid sit, & sit ne res vna, an duæ, & scribendum ne sit Buthur, an Bucur, plurimos video ignorare. Ego, vt planè
 5 quod sentio profitear, nihil certi habeo, quod dicere possim. Opinor tamen Buthur seu Bucur (vtrōq; enim modo scriptum reperitur) & scenden res esse diuersas. Nam Mesues capite de catarrho apertissimè ea distinxit: & ni prorsus fallimur, Bucur siue Buthur alypta est moschata: & scenden algalia vulgò dicta, vel gallia elephangina. Nam galliam moschatam non esse ex eo conijcere licet, quòd in eadem cōpositione, vbi horum nominū meminit, pe-
 10 culiarem de ipsa mentionē fecit Mesues. Vnde Bucur opinamur legendum esse cum Mondino. Asa seu potius asā liquor Cyrenaicus quibusdam putatur: sic dicta, vt mea fert opinio, corruptè pro lasser. Strobili, coni olim dicti Atticis, pinei à quibusdā nunc vocantur. Gummi absolutè pronūciatū, Arabicum intelligitur. Semina quatuor tum maiora, tum minora:
 15 pioni. Asplenium à quibusdam scolopendrium dictū, cetrac Italis quibusdā nuncupatur: nobis vernaculo sermone doradilla. Scordium verū multis iam innotuit, falsò à maioribus nostris allium agreste pro eo vsurpatum. Armal quid sit, docui prius. Hæc breuiter, quoad licuit, attigimus: circa reliqua si quid occurrat difficultatis Medicinæ tyro consulat doctos, vel libros ab eis scriptos: quorum aurea nostra ætas maximam attulit copiam, & maiorem
 20 fauente Deo indies afferet.

Rasis. p. ad Almf
 fo. ca. de colico &
 iliaco dolore bu-
 chor mariæ & Az
 thani taceu di-
 uerforū meminit.

DE MEDICAMENTORVM CORRECTIONE per ea, quæ temperaturę ipsorum sunt contraria. Cap. ij.

Nquit Heben Mesues: Medicamēti insignem intemperiam corrigimus mixto contrario, quod caliditatē, frigiditatem, humiditatem, siccitatem ipsius noxiam, recta proportionē qualitātū vnius ad aliud (quatenus licet) seruata, permutet. Qua de re pluribus agere non est præsentis instituti. Qui plenam ipsius cognitionem habere cupit, legat
 25 librum Haly senis, & librum Alchindi.

¶ Medicamenta corrigere docet mixto aliquo, quod temperiam contrariā ipsorū excessui sit fortitū. Quædam enim calore, alia frigore, alia humiditate, alia siccitate possunt nos offendere: nisi eorū noxam mixtione aliorum contrariam habentium temperiam præcaneamus. Neq; satis est qualitatem inuenisse contrariam, sed præterea opus est qualitatis ordines diligenti-
 35 sime expendere: & interim contrarium aliquod valentius, interim imbecillius, interim æquale, pro scopis, & indicationibus varijs opponere. Alioqui si citrà, quàm medicamenti qualitas noxia requirit, consistat, vel vltra progrediatur, error necessario admitte-
 40 tur. Quam proportionem qualitatum ad vnguem teneat oportet pharmacum compositurus. Sed hac de re Haly senex, & Alchindus latiùs scripserunt. Nobis generalem duntaxat doctrinam scribentibus sufficit capita tantū rei attigisse.

Gale. lib. 3. metho. & i. compo. ph. g. & initio a limen.

DE MEDICAMENTORVM CORRECTIONE per ipsorum effectis contraria. Cap. iij.

Nquit Heben Mesues: Malis medicamētorum effectibus etiam resistimus. Qui cum medicamenta maligna (quæ tu
 45

Libri primi

nostri) præcipue consequantur, insalubriter afficiunt corpus, cumque ipsi horrendi sint, naturam etiam deterrent. Sunt autem hi, conturbatio, animi deliquium, morsus stomachi, flatuum generatio, punctio, inflatio, incisio, vlceratio, venarum in orificijs apertio, attractio immodica, viscerum lubricitas, congelatio, siccatio, 5 corrugatio, inuiscatio, seu adhesus, obstructio, arctatio, & similia, quorum prius meminimus.

Gale. comf. apho
lib. i. lib. 5.

Idem lib. 6. sani.
que. de abstin. 10.

¶ Noxia effecta, quæ à medicamentis violenter purgantibus præcipue impendere solent, qua ratione præcauere oporteat, hoc capite docet. Excitant enim medicamenta huiusmodi, nisi diligenter provideatur, opus quoddam violentum, & effecta sæpe malefica, horrendaque 10 non solum ægro & assistentibus, sed & Medico. corpus prauè & insalubriter afficiunt: naturam, quæ hominem regit, prosternunt. Prius igitur omni cura hæc prohibenda sunt, quam medicamentum in corpus sumatur. Quomodo autem sint hæc vitanda protinus ostendet, vbi prius quot, & quæ sint accidètia illa siue effecta explicuerit. Inter quæ cõturbatio principem locum sibi vendicat, deinde reliqua ordine sequuntur. Conturbatio vel nausea est (vt 15 Mondinus interpretatur) vel humorum in corpore commotio siue turbatio: quam medicamenta violenter purgantia sæpe excitant. Inde elateria, hoc est, agitoria & succussatoria dicta sunt. Per animi lubuerlionem lipothymiam siue animi deliquium intellexit. Hanc medicamenta interdum afferunt tum immodicè vacuando, tum propter humorum cõmotiõnem offensõ ore ventriculi, & illi consentiente cerebro propter Sympathian: tum propter 20 malignam & venenosam medicamenti virtutem. Ventriculum, & intestina vlcérant, pungunt, incidunt, mordent, medicamenta corrosiua, acria, & vehementer calida: sæpeque ea accersunt conuulsionem, non aliter atq; humores rodentes & mordaces. Flatus interim medicamentorum calor causa effectrix est, quæ ex humore frigido crudoque excitat. Interim medicamenta ipsa flatus materiam de se præbent, qualia fere sunt, quæ emolliendo, lubrican- 25 do purgant, quæq; lagam habent humiditatem excrementosam. Inflatio sæpe à flatu est, interdum etiam ab humore, refrigerato hepate ob insignem aliquam & largam vacuationem. Venarum apertio & attractio immodica a medicamentis calidis & acris præcipue fiunt. Viscerum, id est, ventriculi & cum eo intestinorum lubricitas sequitur interdum (vt capite secundo theorematibus primi ad finem docuimus) Vel viscerum, hoc est, hepatis, & ventricu- 30 li virtus, retentrix prostrata. Congelationem raro purgantia excitant, cum eorum maxima pars sit calida, nisi fortè dum immodicè vacuant. Tunc enim exhaustus calor vnà cum humoribus congelationis partium principum causa esse possunt. Vel certè per congelationem frigidam intemperiem intellexit: quam medicamenta tum per se, cum frigida sunt: tum per accidens, vacuando scilicet, inuehere possunt. Vel congelationem vocauit humorum in- 35 crassationem, & coagulationem, qualis hyeme loco frigido & constitutione frigida esse solet: quam calida & acria medicamenta tollunt. Siccare omnia calida medicamenta per accidens possunt: sicca per se. Astringètia corrugant, cõtrahunt & arctant partes omnes, quas attingunt: sæpeque humores lentos & crassos pertinacius affigunt. Obscruunt frigida: humores prædita lento, crasso, dulcia: & calida ipsa per accidens, dum scilicet maxima vi humo- 40 res attrahunt, præsertim nondum incisos nec tenuatos: ore vterque nondum fluido facto corpore. Similia his accidentia non pauca à medicamentis impendere solent: de quibus partim est dictum in genere, vbi primarum qualitatum recensuimus effectus: partim dicendum est seorsim libro de medicamentis simplicibus purgantibus.

Quibus per ea, quæ contrarios præstant effectus, occurrèdum 45 est: qualia plerunq; sunt odore, aut sapore, aut tota substantia occurrentia: ob id medicamenta meliora & salubriora reddentia. ¶ Capita & fastigia eorum scribit, quibus maligna medicamentorum effecta prohibentur,

Theorema secundum. XLIII

protinus sigillatim de eis dicitur. Medicamentorum igitur malignis effectibus triplici remedium genere occurrimus, his scilicet, quæ vel odore, vel sapore, vel consistentia tum nobis iucunda & familiaria sunt, tum maligna medicamentorum effecta abolere possunt. Sub quibus tribus, nempe odore, sapore, consistentia, reliquas omnes medicinarum facultates, à quartis, complexus est: ut ex his, quæ particulatim de illis scribet, ad quæ nos festinamus, facile est persuadere.

Odor enim iucundus (ut nosti) medicamentum reddit salubrius. Nam agitationem, & nauseam sedat: cor, & cerebrum roborat: animam dilatat: & gaudium generat: foetidus verò atque grauis, contraria molitur. Odoratum autem calidum, aut frigidum, medicamentis [purgantibus] opponatur, tale & quantum ipsorum in temperies postulat.

¶ Purgantibus medicaminibus, saltem trahendo, cognatum & naturale est ventriculus, & præcipue os ipsius, & cor, lædere (quam læsionem ventriculi tremor, vomitus, & nausea frequenter consequuntur) calorem nativum, & spiritum & vitalem & animale inanimare, & alterare. Quæ omnia nocumenta mixtione odoratorum providemus. Siquidem odor bonus Hippocrati, læsionem, quam, alioqui purgantia afferre consueverunt ventriculo, inducit: & in iucunditatem eorundem tegit. Vnde fit, ut non æque medicamenta purgantia ventriculus auerfetur, neque cum motu, saltu, palpitatione, nausea, vomitu, ut si per se exhiberentur, assumat: sed libentius ea complexus in actum redigat. Norunt id Pharmacopola, & vulgus ipsum: nedum Medici. Dum enim metus est, ne vomitus assumpti medicamenti sequatur, curritur ad bene odorata, ut pomum, vinum, acetum, & similia: quæ naribus obiecta, vel commanfa agitationem illam & nauseam sedant. Cor odore iucundo roborari cunctis persuasum est.

quoniam potissima ex cardiacis medicamenta odore suavi & ameno commendantur. Ad hæc, nihil celerius odore nutrit, & vires deiectas instaurat, autore eodem Hippocrate. Id quod in his, qui animi deliquium patiuntur, luce meridiana clarius conspicitur. Nam ex animati odore panis, vini, aceti, & cuiusvis alterius bene odorate rei excitantur. Neque solum spiritum animale nutriendo cerebrumque ipsum, roboratur cerebrum: sed etiã intemperie ipsorum ad mensum reuocando rationalem, animam dilatant, hoc est, oblectant, gaudio exhilarant, & exultare faciunt. Foetidus & grauis odor vomitum & nauseam prouocat, omnes partes principes offendit, & quandã veluti stragulatam facultati tum animali tum vitali affert. Argumento est aer odore aliquo tetra, ut cadaveris, stercoris, vel alterius rei male olentis infectus. Nam tunc tantisper anhelitum cohibemus, si nobis occurrat, dum foetor ille sentitur, & durat: & sepe non valentes tandiu retinere anhelitum, aere illo corrupto per inspirationem in cerebrum

& cor attracto, semimortui occidimus. At verò ne, dum medicamentorum malignos effectus per odorata vitare studemus, noxam aliam non minorem imprudenter inuehamus: cõsulte admonet, ea quantitate & qualitate miscenda esse odorata purgantibus, ut simul malignos effectus à medicamentis impendentes vitemus: simul medicamentorum purgantium intemperiem illorum mixtione obtundamus, & remittamus. Id assequemur, si purgantibus medicamentis calidis ut scammonio, odorata frigida ut rosas, violas, & his similia, iusta portione miscemus: & e regione si frigidis, calida, ut cinnamomum, xylaloen, & id genus alia, opponas. Quamquam interdum, qualitatis exigua habita ratione, alijs scopis maioribus intenti, odorata calida calidis purgantibus miscemus. Helleboro enim nigro, alijsque insigniter calidis, dauci, seseleos, cymini, anethi semina miscere iubet Hippocrates.

Ad medicamentorum præterea castigationem sapes conferunt. Sunt autem acer, amarus, salsus, dulcis, vinctuosus, insipidus, acidus, stypticus, Frangunt enim hi medicamentorum varios excessus.

Gale. commē. 12. li. 2. de vīctū acu. & lib. infectio, quos medica. purgā. &c. & Corneli. Cel. cap. 12. lib. 2. & initio lib. 5. Gale. commenta. aphor. 38. lib. 2. & aphor. 3. parti. 3. lib. 4. epide.

Idem cap. 3. li. 8. compo. ph. p. Aui. cen. lib. de virtibus cordis. Hippo. lib. de aliment. & loco proxime citato in epide. Galen. apho. 38. lib. 2. & lib. 12. metho. Hippo. & Gale. in eodē loco epide. Gale. li. 7. de vīctū parti. & 8. compo. ph. p. ca. 3. & lib. 12. metho. Idē lib. 1. alimen. & alibi.

Ex eodē commē. aphor. penul. li. 1. Hippo. commen. 12. lib. 2. de vīctū acu. & lib. quo medi. purgā. &c.

Libri primi

¶ Sapoꝛes etiam in eundem vsu vsurpari longa admodum oratione declarat: veruntameꝛ prudente Medico coniectore opus est, vt intelligat, qua saporuꝛ differētia sit opus, ad prohibēdos vel frangēdos noxiōs medicamentoruꝛ effectus. Multifariam enim saporē id pꝛestant, interim nanque symptomata maligna à purgantibus excitari solita prohibent: interim imbecillam actionem intendunt: interim tardam accelerant: est cū gratiora & iucū 5 diora naturę ea reddunt. Quo fit, vt foelicior sequatur actio. alias etiam vtilitates pꝛestant, de quibus loco suo dicitur. At enim animaduertas oportet, duo totius sermonis, qui de saporibus habendus est, esse capita. In quoruꝛ priore, qui saporē quibus medicamentoruꝛ effectis sint contrarij, particulatim singulos discurrendo docet, in posteriore, qui inuicem quibus recte & inutiliter misceantur, ostendit. 10

Acre enim flatus à medicamentis excitatos tenuat, & dissipat. Quo sine species acres alephanginae ipsis miscētur, tenuāt enim, & resoluunt flatus, vt daucus, piper longum, foeniculus. Miscētur etiam scāmonio foeniculus, anisum, polypodium, & similia: plurimūque iuuant incidendo materiam lentam & crassam, faciliūque expulsionem reddendo: id quod ipsum forsā per se non effecerit. Scilla hieris magnis ratione eadem addita est, vt materias euulsu contumaces per hanc facilius euacuet. Præterea acre plurimum iuuat, vt medicamentum à partibus remotioribus trahat, vt thapsia in pilulis foetidis, & piper in hieris. Idem acre medicamento actionem tardam, aut imbecillam efficaciorē reddit, & accelerat. Ob id ipsi turbith miscetur zinziber: raphanus, hermodactylis: carthamo, cardamomum. Necessario autem congelationem tollit, obstructions aperit, medicamentoque vim faciliū penetrandi impertit, cū eā per se non haberet: qua sine scordio & diuretica acria, magnis medicamentis misceantur. 25

¶ Sapor acris miram habet vim in emendandis medicamentoruꝛ vitijs. Sunt enim ex his quaedam natura flatuosa, quam noxam mixtione alephanginaruꝛ specieruꝛ, seminum odoratoruꝛ, piperis, & alioruꝛ acriuꝛ prouidemus. alia in crassas & lentas materias non ita valenter agentia, ab acris incis, tenuatis, deteris, promptissime illas educunt. alia à partibus corporis longinquis, vel nunquam traherent, vel certē non adeo insigniter, nisi acriuꝛ commixtione iuuarentur. quaedam tardē vel imbecilliter actionem suam promunt, qua actio mixtis acris tum intenditur, tum acceleratur. humoruꝛ crassitiem & veluti coagulationem tollit, intemperieque frigidae necessario medetur, quia calidū & inflammabile est. vnde etiam obstructions liberat, & pꝛæclusas vias medicamentis aperit: quo fit, vt altius ea penetrent. ob id scordium, & diuretica potentiora, quæ acria sunt, theriacæ, mitridatio, alijsque nobilibus medicamentis misceantur. de quibus Galenus libris duobus de antidotis copiose scripsit. Poteram singulorum, quæ hic scripta sunt, causas latius percurrere. Sed quoniam facile est eas ex primo theoremate ducere, suisque effectis reddere, nolui tibi lector fastidium parere. 35 40

Amarum autem purgationem iuuat, & medicamento purgantia acrimonia foeliciter permiscetur. non modo enim secundum substantiam opposita sunt inuicem, & frangunt sese: sed præter id etiam alterum vtriusque purgationem iuuat. ob id ingeniose quidem scammonio aloēn miscuit: nam sese mutuò castigant. 45

Theorema secundum. XLIIII

Amara præterea res firmando ventriculum, flatûsque dissipando iuuat: & facit, vt medicamenta, quibus miscetur, vim præseruandi à putredine habeant, nam sua virtute, præsentem putredinem tollit, & corpora roborat.

- 5 ¶ Amarum, quia humores crassos & lentos incidit, tenuat, deterget, & partes ad excretionem pungendo stimulat, iure optimo purgationem iuuare dicitur. Purganti acrimonia medicamento feliciter etiam cõmiscetur, quoniam præterquam quod purgando mutuas sibi operas præstant, incidendo, tenuando humores, & partes ad excretionem punctiõne prouocando: substãtijs inter se dissident. Nam amarum substantia crassa & terrena, sed calore tenua
- 10 ta, est: acre tenuis igneaque. Quo fit vt vterque nocuentis alterius, quæ ex parte substantiæ succedere solent, succurrere possit. Quomodo sese frangere intelligendum est: alioqui si eorum temperiem & actiones consideres, vt amarum acris intentionem remittere comperies, non perinde acre amari actionem frangere: quia tardam ipsius actionem accelerare, imbecilliolem roborare, in primo canone dictum est. Porro amara inimica valde sunt stomacho, nisi simul astringant, vt aloë, absinthium ponticum, & similia: de quibus loquitur Me-
- 15 sues. Hæc enim quatenus astringunt, os ventriculi firman, roborantque: quatenus amara sunt, flatu discutere valent. Quæ amaritudo mixtione astringentis substantiæ exoluitur, diluiturque. Vel si stomachus frigida & humida intemperie laboret, amara sincera poterunt eum roborare. Nam cum amara calida sint & sicca, intemperiem illam corrigunt: humores
- 20 siqui sint, siccando, detergendo, digerendo, consumunt. Amarum etiam tum se ipsum, tum ea, quibus miscetur, à putredine vindicat, præseruatque. Nam cum putredinis mater sit humiditas excrementosa, eam amarum siccando & resoluendo consumit, tum in corporibus non modo viujs, sed etiam demortuis: tum in mixtis medicamentis. Neque solum medicamenta, quibus miscetur, tuta à putredine reddit: sed etiam eisdem vim præseruandi corpora
- 25 ab eadem impertit. Id autem amarum per se inest: reliquis propter amari admixtionem.

Gale. cap. de centauro maiore in simpli. medi.

Idem lib. 11. metho. & 6. simpli. cap. de abrotano, & 3. cap. de flocchade, & 3. de ratione vis. acuto. commen. 10. Idem lib. 7. metho.

Idem cap. 21. lib. 3. simpli. & alibi.

- Salsum verò robur addit omnibus, quæ imbecilliter, & tardè solunt. ob id salem gemmeum, aliasque salis species, prudenter quis agarico, epithymo, alijsque multis, miscere præcepit. His enim vigorem, & facilem actionem impertiuntur: licet interim eadem
- 30 exiccent, sitimque excitent: vt in quibusdam conturbationem faciunt, in alijs eandem sedant. Eisdem etiam proprium est flatu dissipare, & medicamentis, quibus miscentur, vim tenuandi, incidendi [& tergendij] adhaerentes, lentas & crassas materias impertire: vt etiam à putredine imminente & præsentem vindicare, & humores
- 35 partes immersos ac imbibitos, exiccare, obstructionesque liberare.

- ¶ Salsum quia, quas contingit, partes mordet, pungit, & vellicat: facultatem excreticem, ad munus suum maiori contentione obeundum excitat: & quia materias crassas, & lentas, tenuare, incidere, & detergere potest: debilem medicamentorum actionem validiorem reddit: tardam & difficilem, accelerat, facilemque facit. Ob id laudandum est consilium illius, qui salem gemmeum, aliasque salis species, cum agarico, epithymo, alijsque tardè vel imbecilliter soluentibus miscere iussit. Pigra enim & imbecilla eorum actio, his mixtis, celerior & fortior redditur. Quanquam commoditas hæc sua fert incommoda secum: nam medicamenta, quibus mixta sunt, potentius deinde siccant, sitimque excitant: & quibus os ventriculi, totusque ventriculus humoribus salis, biliosis, melancholicis, redundat: & in quibus intemperies calida sicca in toto corpore, vel saltem ventriculo, dominatur, mixtis salis, magna
- 45 oritur perturbatio, & subuersio ab illis grauius offensis. At si pituita in toto corpore, vel in

Libri primi

solo ventriculo redundet, mixtione falforum perturbatio illa sedatur. Reliquos hic recensitos effectus, quia calidum siccum, incidens, tenuans, resoluens est: facile prestare potest. Quorum particulares causas naturæ peritus facile suis reddet effectis.

Vnctuosum lubricatio iuuat, lubricum enim magis lubricum facit: adhærens verò, vel quod ad hærendum est procliue, similiter lubricat: acrimoniam frangit, morsum serrantem, & asperitatem lenit: medicamentum tardius operans citius descendere facit. Quibusdam tamen nauseabundum est, & stomachum infirmat.

Purgantium medicamentorum quædam leniendo, alia emolliendo, alia comprimendo, alia trahendo materias peccantes e corpore educunt. Quibus omnibus commodissime, miscetur vnctuosum. Nam lubricas facilius lubricare facit: emolliens mixtum vnctuoso promptius descendit: comprimens, quod sæpe vijs præsertim siccis & astrictis adharere solet, ægréque descendere: lenitis illis & humectatis expeditius descendit: trahendo purgantis acrimoniam & amaritudinem (quorum alterutrum ferè illis inest) frangit & obtundit: aspera lenit, & si qua tardius operantur, ea citius descendere facit. Cunctis ferè nauseabundum est, & ventriculos relaxat, vt in primo theoremate dictum est: nisi quis fortasse contrariam in ventriculo habeat affectionem ei, quam vnctuosum habet excitare, vt asperitatem, siccitatem.

Dulce medicamēta reddit iucunda, & est fundamentum & materia mistilium: facit vt medicamenta tum lauent, tum tergeant, tum expurgent: abominationem etiam ab eisdem tollit, turbationem sedat, acrimoniam & morsum serrantem frangit: medicamentum tardè operans roborat, adhæsionem remouet, lubricare facit, corpori robur addit. Quibusdam tamen inflammationem & flatum parit.

Gale. cap. 8. & 9.
lib. 4. simplici. &
lib. de atra bile.
& cap. 14. lib. 4.
simplici. medi.

Dulcia naturæ nostræ familiarissima sunt. Nam sanguis, qui nostra alit fouetque corpora, si secundum naturam se habet, dulcis est. Cui, quæ symbola sunt, grata solent esse: & stomacho totius corporis prægustatori. His, si quis medicamentis sumendis abominabilis & iniucundus sit sapor, tollitur, tegitur, vel certè diluitur. Sunt præterea omnium, quæ per os sumuntur, veluti basis & fundamentum, ad eorum iniucunditatem detrahendam, vel exoluendam. Nam omnia propemodum medicamenta sumenda melle vel saccharo condimus. Quanquam mel veteribus vsitatus erat, vt nobis saccharum: utroque tamè pro rei exigētia vtimur. Tardam & lentam celerant purgationem, quoniam iucundius euadit totum medicamentum, & ob id melius à ventriculo amplectitur, celerius alteratur, in actum redigitur, & suam promittit actionem. Ad hæc corpori robur addit, quia nutrit. At verò in ætate florētibus: temperamēto totius corporis, vel vetriculi, vel hepatis, calidis: æstate, febricitantibus: promptè inflammantur, & in bilem conuertuntur. Reliqua quæ circa hunc saponem desiderabit lector, in primo theoremate comperiet.

Idè cap. 14. & 16.
lib. 4. simplici. &
7. metho. meden.

Inspidum iuuat tum lubricando, tum inflammationem extinguendo, tum acrimoniam frangendo, tum morsum serrantem auferendo.

Malos medicamentorum effectus inspidum corrigit, tum aquosa sua essentia lubricando, tum temperamento frigido & humido inflammationem, hoc est, intemperiem calidam tum medicamentorum, tum corporis extinguendo: eodem acrimoniam medicamentorum frangit, morsumque vlcerosum simul cum larga humiditate aufert. De quo etiam pluribus in primo theoremate egimus.

Cap. 1.

Acidum incidendo iuuat, & simul medicamento inflammationem frangit, morsum & acrimoniam obtundit, vim tenuandi & pene trandi eidem impertit, conturbationem & nauseam sedat, ventricululum calidum, & corpus [totum] roborat, cordis inflammationem à medicamento excitatam extinguit.

- ¶ Acidum ut acre incidit, tenuat, aperit, penetrat: quas facultates omnibus, quibus miscetur: Idem locis iam prius adductis. impertit. Differt tamen ab acro, quod hoc calfaciendo, illud refrigerando, ea prestant. Quoties igitur humores crassi & glutinosi, tenuandi, & incidendi sunt, si intemperies calida in corpore dominatur, ad acidum confugimus. Quod medicamento inflammationem, hoc est, calorem immodicum ipsius, ut cordis, ventriculi, & reliqui corporis, extinguit: quia frigidus temperamento est. At morsum qui potest acidum sedare, cum ipsum mordax sit: Quatuor namque Idem cap. 37. lib. 1. & 14. 16. 17. lib. 4. saporibus sunt morsus participes, acris, amarus, salus, acidus: & tribus prioribus ut calidis inest mordacitas & rosio, acido ut frigido. Commune enim est calido cum frigido morsus. An ob id ipsum quod acre, amarum, salum, mordent, quia calida: acidum, quia frigidum: recte Aphor. 20. lib. 5. & cap. 1. lib. 4. simpli. frangere morsum à calidis excitatum acidum dicitur. Nam calidum, dissoluendo & fundendo mordet: frigidum contra diuellendo, contrahendo, & condensando. An quoniam acre, amarum, salum, vehementius mordent: acidum mitius: acidum mixtum illis sedare mordicationem dicitur. Idem ventricululum turbatum, & nauseabundum placat, presertim si intemperie calida laborat, quoniam eum ad naturalem statum conuertit, partes ipsius laxas & resolutas 20 in vnum cogit, appetentiam excitat.

Stypticum omnium medicamentorum vires & actiones feliciores reddit. Siquidem cor, ventricululum, & reliquum corpus roborat, à subuersione & nausea liberat, acrimoniam & inflammationem frangit, repugnat medicamento venas à proprietate sic apertienti, ut sanguis inde effluat, & excorianti viscera, & immodice attrahenti, ut etiam viscera supra modum lenienti.

- ¶ Stypticum vel quia temperamento, vel substantia, vel effectis, medicamentorum malis effectis resistit: vel quia omnes corporis partes roborat, solutas & laxas uniendo, calidas & humiditas versus medium reducendo, spiritus & caloris dissipationem prohibendo: omnium 30 medicamentorum vires & actiones feliciores reddit. Cum ratione tamen & premeditatione utendum est astringentibus, alioqui si temere exhibeantur, maximas corpori consueuerunt afferre noxas. Anastomotocis medicamentis aduersatur, hoc est, venarum officia sanguine manantia claudit, quoniam huiusmodi crassarum sunt partium, frigida & astringentia citra morsum & acrimoniam. Quae omnia astringens sapor in se includit. Reliqui saporis styptici 35 effectus partim ex his, quae diximus, innotuerunt: partim in primo theoremate expositi sunt.

- Cæterum medicamento soluenti acrimonia omnium optime miscetur tribus de causis: prima, quia medicamento sic purgati repugnat substantiam suam, & quadantenus qualitate. Siquidem stypticum acrimoniam & inflammationem extinguit [uti diximus] 40 Ob id recte maiores laudauerunt scammonium coctum in cydonio, eorumque commixtionem. Secunda, quia ex commixtione huius fit compressio, & facilius à corpore medicamenti expulsio. Quo circa recte etiam scammonio myrobalanos miscuerunt. Tertia, quia ex mixtione stypticorum cum medicamento tollitur nocuum 45 cumentum, quod alioqui cordi, & partibus nutritorijs impende

Libri primi

bat, uti supra à nobis dictum est. In summa, omnium medicamentorum, quibus miscetur, actionem salubriorem reddit.

¶ Hactenus docuit, qui sapor, quibus medicamentorum in salubribus effectis occurrere possint, in presentia quoniam medicamenta ipsa purgantia propemodum omnia sapore aliquo sunt prædita, sapor ipsos inter se confert: ut ostendat, qui inuicem rectè & salubriter misceantur, qui inutiliter & frustra. Primum igitur astringentem cum acri confert, quorum mixtionem tribus de causis commodissimam & saluberrimam esse prædicat: tum scilicet quoniam astringens substantia & qualitate repugnat acri. Nam acre tenuis & ignea est essentia, & temperamento calido: stypticum crassa terrena: & temperie frigida præditum. Semper tamen hoc siccum est, & frigidum: illud calidum perpetuo, humiditatem tamen largam interim habet, interim ea priuatum est. Hinc fit, ut qualitate non semper pugnent, ob idque Mesues fortasse dixit, & quadantenus qualitate. Quia tamen acre semper est calidum, vrens, & inflammabile: stypticum frigidum: hoc illius acrimoniam inflammandi: promptitudinem rectè frangere dicitur. Quapropter rectè Galenus scammonium calidum, acre, inflammabile, in malo cydonio frigido astringente coqui iussit, eorumque mixtionem laudauit: ut illius calorem, acrimoniam, inflammandi promptitudinem huius frigiditas & terrena essentia hebetaret obtunderetque. Quia autem ratione scammonium coquendum sit in cydonio Galenus docuit, & Mesues capite de scammonio fusiùs docebit. Et si quid aliud à coctione per ea verba, eorumque mixtionem intellexit, is erit sensus: Non solum scammonium sic coctum mitescit & laudabilius est, sed etiam ipsa vnum & idem ingredi medicamentum, ut diacydonium catharticum, salutare est. Tum quoniam adiuncto styptico acri ipsi, celerius & facilius & medicamentum, & humor vacuandus descendunt. Stypticum enim suo pondere deorsum latum obtuias quasque materias secum deturbat, partes in se coactas robustiores reddit. Quapropter quod alienum est, facilius expellunt. Est autem alienum non solum humor, sed etiam medicamentum ipsum. In vtrunque igitur expultrix facultas insurgit. *Hac de causa laudandum inuentum illius est, qui primus myrobalanos astringentes cum scammonio miscere docuit. Tum denique quia stypticum nocuum illud ardet, quod alioqui scammonium, & similia medicamenta, afferre solent: spiritus & caloris dissipationem, partium nempe ventriculi & cordis præcipue, secundario hepatis & cerebri læsionem. Astringentia enim non solum hæc prohibent, verum etiam robur his partibus addunt. Et ne longiorem de styptico sapore sermonem faciam, non solis medicamentis valenter purgantibus, qualia sunt acria: sed omnibus quoque alijs mixtum stypticum, ipsorum actionem reddit salubriorem.*

Dulce verò medicamenta omnia, præterquam salsa, iuuat.

¶ Qui purgatricem vim dulci commiscuit, omne subtulit punctum. quoniam in cibo medicamentum dedit, quæ ratio curandi Hippocrati tutissima est. Præter id enim quod medicamenti purgantis iniucunditas tegitur, & melius à ventriculo amplectitur, celeriusque in actum redigitur: nutritiosa qualitate, quæ à dulci est, robur additur naturæ. Ob id medicamentis omnibus, nisi falsis, vtilissimè miscetur. Ad hæc, quoniam substantiâ, temperie, agendi modo, medium quodammodo obtinet, omnes alios sapor, eorumque in salubres effectus à medio extrema versus recedentes, ad mediocritatem reducere potest. Salso verò ideo inutiliter miscetur dulce, quod mixtum ex vtroque nauseam & vomitum pariat. Qui plura de hoc sapere scire cupit, legat, quæ in primo theoremate, & hoc capite de eo scripsimus.

Vnctuosum commodè permiscetur acri, amaro, pungenti, excoriant, ægrè lubricanti, mordicanti: incommode autem dulci, insipido: acido verò mixtum promptius vomitum & subuersio dem promouet.

¶ Aquea, aërea, & pingui constat substantiâ vnctuosum, mediocriter calido temperamento & abundè humido. Ob hæc, acri, amaro, & salso, vtilissimè miscetur: quoniam calorem & siccitatem eorum immodicam, morsum, rosionem, excoriationem obtundit, & remittit: & amari

Si testimonia desideras, ea pete ex primo theoremate.

Lib. 1. alimen. & capit. 14. lib. 3. simpli.

Mesues cap. vltimo de cathartico, & Paul. li. 7.

Gale. cap. de centauro vtroque & de dracunculo.

Mesues cano. 2. cap. 1.

Arnaldus aphor. 32. suorum aphorismo.

Vide cap. 1. theorem. 1.

Theorema secundum. XLVI

& falsi substantiam quodammodo diluendo corrigit. Ad hæc, quia larga & pingui sui humiditate lenit, lubricat, mollit, ideo quod in vijs adhæret, promptè lubricare facit. Dulci & in sipido quorsum miscendum est: nam neque substantia, neque temperies, neque effecto vlla ex parte illa iuuare potest. At mixtum acido promptiùs ad nauseam & vomitum ventriculū

- 5 subuertit. Nam acidum ad vomitu facilè reijciēdas materias præparat incidēdo, & tenuādo: vinctuosum os vētriculi laxat, & infirmat, & materias sic præparatas sursum secum attollit: hinc nausea vomitūque promptissimè sequuntur.
- Acidum salubriter miscetur medicamento acri, dulci, inflāmabili, mordenti: inutiliter amaro, falso, styptico, vlceranti, ferranti.
- 10 ¶ Acidum ab acri quia temperamento dissidet, facilè illius in salubribus effectis obuiā ire potest: ob id ipsi, & alijs omnibus incendi aptis, mordentibusque feliciter miscetur. Dulciturum vigorem addit, vt in primo theoremate dictum est, tum etiam ne facilè bilescat, prohibet. Salso inutiliter miscetur, quando quidem illud neque substantia, nec agendi modo potest iuuare, nisi fortè dicas contrario temperamento quadantenus præsidio esse. Stypticum
- 15 eo fortasse nomine quis iuuare posse dixerit, quod ipsius substantiam crassam, terrestrēque quodammodo diluit, & quod celeritatē intensiōemque agendi eidē impertire valet. Sed quia præsidium id leue est, nulla ipsius habetur ratio. Vlceranti, excoriantique inutiliter miscetur, quoniā ipsorum malignam actionem tum quia frigidum, tum quia mordens, intendit.

Inspidum acri, amaro, falso, ferranti, excoriantī, inflammantī, mordenti, vtiliter permiscetur: styptico inutiliter.

¶ Inspidum suo temperamento & substantiā sapores omnes exoluere posse in primo theoremate diximus. Nullus tamen actionē insigniter intēdere neque accelerare potest: quia ipsum tardè & imbecilliter agit. Styptico citra vllum cōmiscetur: partim quia temperamento frigido conueniunt, partim quoniam nullus ab eo malignus effectus corpori impendit.

- 25 Salsum inutiliter permiscetur acri, amaro, dulci, vinctuoso: præter quàm quibus actio imbecilla est, vigore ob id indigēs. Omnia enim imbecilliter & tardè soluentia ab acri & falso vigore accipiūt.

¶ Salsum acri, & amaro, neque substantiā, neque temperie, neque effecto, vllum vllum præstare potest: quoniā ferè in omnibus his cum illis conuenit. Dulci & vinctuoso insalubriter cōmiscetur: siquidem ex his mixtum nauseam vomitūque prouocat. Et si aliqua ex parte ea iuuare potest, ea certè ratione erit, quod tardam ipsorum actionē, vel imbecillam, accelerare & intendere potest. Quem vsum acria & falsa omnibus imbecilliter & tardè soluentibus indifferenter præstant. Imbecilla verbum, generatim initio huius rationis vsurpauit, vt tum tardam, tum imbecillam speciatim dictam actionem complecteretur.

- 35 Amarum quadantenus vtiliter miscetur acri; falso, vlceranti, ferranti, siccanti, inutiliter.

¶ Amarum & acre quadantenus vtiliter miscetur, nam amarum crassitie suæ substantiæ acre obtundit: acre suo morfu, & tenuitate tardā amari actionē accelerat, & hoc modo multo præsidio sibi sunt. At verò quatenus vtrunque calidū est, non ita salubriter misceri videntur.

- 40 Sed hoc damnum vtilitate illa maiori redimitur. Salso, vlceranti, ferranti, siccanti, inutiliter adiungitur: quoniā ipsorum malignos effectus intendere valet. Hactenus sapores omnes inter se contulit acri excepto, cuius peculiarem non fecit mentionē, quoniam singulos alios cum eo contulit: vnde facilè est elicere, quibus vtiliter & inutiliter misceri possit.

- 45 Sunt etiam quedam, quæ suæ substantiæ proprietate iuuant ad tollendam medicamentorum malignitatem, qualia sunt glutinosa. Hæc enim resistunt medicamentis à proprietate vlcerantibus viscera, & venarum orificia aperientibus. Quapropter tragacantha

thum, aut mastiche, aut bdellium, rectè miscentur aloë, colocyn-
thidi, cucumeri agresti, & similibus. Hanc in rem quoq; ladanū
esse mirum quidam prædicat, præsertim si cum pauco oleo rosa-
to colocynthidi misceatur. Alij alia inuenerunt, uti in sermone
particulari à nobis dicitur.

¶ Triplici remediorum genere medicamentorū insalubres effectus initio huius capitis pro-
hiberi dixit, his scilicet, quæ vel odore, vel sapore, vel substantiæ proprietate illis resistere
possint. De odore autem & sapore, quæ necessaria illi ad hoc institutum visa sunt, hæcenus
scripsit. supererat, ut doceret, qua ratione idem efficere possint medicamenta per suæ sub-
stantiæ proprietatem. Id quod in præsentia declarat, dicens huiusmodi esse glutinosa & vi-
scofa medicamenta. Nam hæc dum substantia sua partes illinunt, & ceu tegumento quodam
induunt, interpositu suo malignos illorum effectus, ut excoriationē, vlcerationē, anastomo-
sin, morsum, punctiōnem præcauent. Ob id tragacanthum, mastiche, bdellium, glutinosa &
emplastica medicamenta rectissimè aloë, colocynthidi, cucumeri agresti, venarum orificia
vel aperiētibus tantum, vel simul vlcerantibus, excoriantibus, rodentibus, & pungentibus
miscentur. Ladanum etiam ex oleo rosato solutum hanc in rem cōmodissimum esse scripsit
Græcus nescio quis, cuius capite de colocynthide in simplicibus meminit. Alia aliq inuene-
runt remedia, à nobis particulatim dicenda in singulis medicamētis purgantibus. Alias qua-
litates essentielles ut grauitatē, leuitatem, tenuitatem, crassitiem, raritatem, densitatem: silen-
tio præteriuuit: vel quod illarum non æquè sit frequens vsus: vel quod de illis obiter in sapo-
ribus dixerit: vel quod ex his, quæ dixit, promptum sit cuius inire rationem, qua illas inui-
cem opponere possit.

DE PROPORTIONE RERVM
inuicem miscendarum. Cap. iij.

Nquit Ioannes Heben Mesues: Considerare autē oportet modum & proportionem in mixtione mutua rerum
predictarum, ut ex his, licet proprietate diuersis, vna ta-
men facultas medicamenti consurgat. Qua igitur mēsurā vnum
alteri miscendum sit, ut salubre fiat medicamentum, indicatione
ab ipsorum proprietate tantum sumpta, hinc breuiter docere sta-
tui. Quo pacto autē medicamenta corrigantur, indicatione sum-
pta ab eorum quantitate & qualitate, liber haly senis, & Alchin-
di abundè docet.

Lib. 3. metho. &
initio compo. ph.
g. & lib. 5. simpli.
ad finē, & 5. me-
tho. & initio ali-
men. & capit. 25.
lib. 1. simpli.

¶ De medicamentorū simplicium qualitibus primis, de que earū gradibus seu ordinibus,
Galenus omnium primus, quod sciam, abundè exactèque scripsit: ex quibus cōpositorum na-
tura consurgit. Nam cōposita simplicium naturā quadantenus retinent, vel certè, quam ha-
bent facultatē, à simplicibus est. Quæ licet ita se habeant, quoniā quæ arte & methodo tra-
duntur, facilius exactiusque mentibus nostris se insinuant, ijs, quæ incondita & sine arte ho-
minum iudicijs relinquuntur: non immeritò posteriores inter arabas Haly senex, & Alchin-
dus: inter Latinos Arnaldus Villanouanus, viam rationemque scripserunt, quibus qua men-
sura & proportione caloris, frigoris, humiditatis, siccitatis, non minus in cōpositis, quam in
simplicibus medicamēta mixta sint, & miscenda, haberi possit. Neq; enim temere, & ut fors
tulit, mixta simplicia in vnius virtutis concordia conspirant: sed certa proportione miscen-
da ea sunt, citra quam si consistant, vel si vltra progrediantur, vel totum cōpositum corrū-
petur, vel medicamentorū in eo excedentiū naturā respiciet, deniq; sperato sine frustate

Theorema secundum. XLVII

ris. Certa igitur proportione & mensura singula simplicia in cōpositionem venire debent. Hæc autem tum in quantitate, tum in qualitate, tum in vi & proprietate salubri, vel insalubri humano corpori, considerari possunt. Propter hæc enim medicamentū bonum vel malum euadit. Quoniam verò de proportione quantitatis, & qualitatum primarū Haly senex & Alchindus inter Arabes accuratè & eleganter scripserunt, in hoc opere illis supersedit. De mensura autè & proportione miscendorum, à proprietate salubri vel insalubri sumpta indicatione, de qua re illi ex professo non scripserant, in præsentia differere decreuit.

Quod autem breuiter persequi hîc statuimus, est huiusmodi. Omne medicamentum purgans aut est vehementis virtutis, aut imbecillæ, aut mediocris. Virtutem autem voco facultatem medicamenti, qua corpora nostra afficit. Virtus huiusmodi vehemens, vt diximus, est in medicamētis multum acribus, cuiusmodi est scammonium, euphorbium, almezereon, & similia: imbecilla, in his, quæ tuta & salubria sunt, vt sunt medicamēta dulcia, vt violæ, casia fistula, tereniabin, & similia: mediocris inest subacribus, subamaris, & ijs, quæ inter hæc media sunt. Quarū magna est latitudo, ac secundum intensionem & remissionem in bonitate & malignitate non exigua differentia.

¶ Docturus quenam sit seruanda in simplicibus proportio ad compositionem medicamentorum purgantū, habito respectu ad eorum proprietates, per medicamenta alexiteria, quæ corpus à periculis ab illis impendentibus vindicare possint, corrigendas: prius medicamentorum purgantū malignas vires, & illis contrarias alexiterias triplices esse declarat. Quarum singulas breuibis quibusdam descriptionibus, vel subiectis exemplis manifestat, quibus declaratis institutum aggreditur. Initio igitur medicamentū omne purgans vehementis, vel mediocris, vel imbecillæ virtutis esse proponit. Inter hæc enim quartum inueniri nequit. Virtus autem est facultas siue potentia, qua medicamentū facit, id quod posse facere dicitur. Quòd si medicamentū vnum varios potest producere effectus, varias etiam habere facultates fatendum est: quæ in temperamento medicamenti resident, ab eoque prodeunt. Vehemens facultas medicamenti inest malignis: vt acribus, qualia sunt scammonium, euphorbiū, granum cnidium. Imbecilla & debilis ijs inest, quæ medicamenta alimentosa sunt: cuiusmodi sunt dulcia, & quæ dulcedinis participia sunt, vt violæ, casia fistularis, manna. Subacria & subamara, & quæ inter hæc media sunt, mediocris sunt virtutis. Quæ verò inter hæc acria naturæ infestissima, & dulcia eidem amicissima sunt media, multa sunt, magnaque inter ea in bonitate & malignitate reperitur differentia. Intercedunt enim amara exactè acria & amara simul, & reliqua omnia, quæ in primo theoremate notauimus. Possumus etiā aliter interpretari illa verba, quorū magna est latitudo &c. vt ad mediocria tantum, & intensionem remissionemque illorū referantur. Nam quædam ex illis magis acria, amara sunt, alia minus: quorum latissimus est cāpus, & quò singula magis ab amaro & acri recedunt, eò magis sunt salutaria: quò magis accedunt, insalubriora. Quæ latitudo in vehementibus & imbecillis etiā reperitur. Aliter etiam dici potest, verba illa ad triplex medicamentorū genus referenda esse, vt intelligamus tum vehementiū, tum imbecillium, tum mediocriū magnam esse latitudinē, & in bonitate & malitia non exiguum discrimen. Nam ad maligna reduximus in primo theoremate acria exactè, amara & acria simul, amara exactè. Diximus etiam acria omnium esse malignissima, post acria & amara simul, deinde amarum exactè. Ibi dem etiam in numero salubrium seu imbecillium dulcia, dulcacida, dulcia amara styptica, dulcia amara, insipida retulimus. Inter mediocria, acria & styptica, acria amara styptica, amara & styptica reposuimus. Quorum singula quò magis ab acri & amaro secedunt versus dulce, aliosque sapes naturæ magis familiares, eò præstātiora esse dixit: quò magis ac-

Gale. lib. 1. facult. natu. & lib. de facult. natura. substant. & initio lib. Quòd animi mores &c. Gale. lib. 1. alimētorum.

Cap. 1. theore. primi.

Libri primi

cedunt, eò deteriora. In quorum vnoquoq; si gradus intensiōnis & remissionis consideres, immensus & infinitus mediōrum inuenietur numerus.

Ad hæc, alexiterium omne in castigandis medicamentis purgantibus, aut valenter, aut imbecilliter, aut mediocriter iuuat. Iuuare intelligo, quidquid medicamēto purganti resistit, aut virtutem regit, aut intemperiem corrigit.

¶ Alexiteria seu alexipharmaca medicamina, bezanardica nuncupata Arabibus, triplicia esse, vt virtutes medicamentorum purgantium quibus resistunt, hac oratione declarat. Sūt autem alexiteria, quæ vel tota essentiã, vel vna aut altera qualitate corpus à venenosa deliteriãque pharmacorum vi defendunt. Quoniam verò purgantia trifariã solent ledere corpus, proprietate, temperamento, & effecto: huic triplici læsionis generi alexiteria obuiam ire debent. Quorum cuique qua ratione occurrēdum sit, particulatim in superioribus ostēdit. At verò medicamenta, quæ his omnibus noxis succurrunt, & præter id nutriūt corpus, validè iuuare ea dicit: quæ pluribus ex his, & quadatenus nutriūt, mediocriter. Quæ vno modo vel duobus iuuant, tamen non nutriunt: parum iuuare dicuntur. Sed hæc protinus ille planissima reddet.

Valenter autē iuuare id dicimus, quod præter quàm prædicta omnia præstat, etiam nos nutrire potest, vt dulcia. Parum verò iuuare id dicimus, quod vno tantum modo, vel duobus dictis iuuat, nec nutrit corpus, sed alterat tantum & permutat, vt amara, salsa, styptica, & similia. Mediocriter iuuare dicimus id, quod pluribus ex iam dictis modis iuuat, & quadatenus nutrire potest, vt vinctuosa, insipida, ex austero dulcia, vt dactyli, cydonia; aut dulcacia, vt mel; aut acidodulcia, vt muza; aut dulcia & simul insipida, vt poma.

¶ Exponit, quæ valenter, mediocriter, imbecilliter, iuuare dicantur, & dulcia inter valenter iuuantia reponit. quoniam hæc excessus omnes medicamentorum versus mediocritatē reducere possunt, vt syrupus de pomis Sabor: eadem etiam nutriūt. Nam quæ nutriunt aut exactè dulcia sunt, aut dulcedine participant. Parum iuuare dices, quæ vno, vel duobus tantum modis iuuant, neque nos nutrire valent, vt piper scammonio iunctum, ventriculum, & cor, aduersus scammonij iniurias firmat, & flatuum generationem prohibet: non tamen nutrit, & intemperiem auget. Eorum quæ mediocriter iuuant, exempla copiose ipse subdidit. Hæc quadatenus nutrire dixit, quoniam, vti diximus, amara, salsa, styptica, breuiter quæ exactum aliquem saporem à dulci habent, nutrire nequeunt: sed alimētum omne aut plane est dulce, aut dulcedinis particeps. Ob id, quæ mediocriter iuuant, aliquid dulcedinis habeant, necesse est. Muzum seu muza Auicēnas granata ex acido dulcia vocat. Græci *μῆζον* & *μῆζα* vocant fructus omnes, qui acidorum & dulcium sunt medij.

Si ergo vehemens medicamentum alteri plurimum iuuanti miscendum est, & vis concordantia proprietatibus medicamenta, vt proportione etiam conueniant efficere; expedit augere quod plurimum iuuat, propter cōmodum, quod ab eo expectatur: & minuire quantitatem medicamenti vehemētis virtutis, à quo propter actionis vehemētiam, noxam aliquam corpori timeamus. Id igitur quod plurimum iuuat, augendum nobis est: quod verò vehemētis est virtutis, minuendum. Id quod Democritus his verbis

Gale. locis adductis.

Tractatu. 2. li. 2.

Theorema secundum. XLVIII

volebat: Medicamentum ex vehemēti imbecillum efficias oportet. Quia medicamentum alteri proprietate & proportione concordanti mixtū, est salubrius: nō correctum autē, est malignius.

¶ Purgantium vires triplices esse dixit, valentes, mediocres, imbecillas: quibus alexiterias respondentes totidem esse hæcenus ostendit: quas deinceps inter se cōferens docet, qua proportione & mensura inuicem illæ miscendæ sint. At verò cū medicamentorum purgantū vires sint in triplici differentia, & alexiteriarum illis occurrentium totidem sint, sex omnes erunt, ex quibus nouē confurgunt coniugationes constantes: quarum Mesues quatuor duntaxat expressit, reliquas quinque subicit: quoniam ex his, quæ de illis quatuor scribet, expeditum promptūque cuius erit reliquas cognoscere. Coniugationes nouem sunt hæc.

	j		ij		iij					
Medicamētū	{	magni	{	purgans me	{	magni	{	medicamētū	{	magni
purgans vali		parui		diocre cum		parui		purgās imbe		parui
dum cū alio		mediocris		alio iuamē		mediocris		cillū cū alio		mediocris
iuuamenti.		ti.		iuuamenti.						

Cū igitur nouem sint hæc coniugationes, ipse purgās validum cum alio validi & parui iuuamini confert: & purgans imbecillum cum alio magni & parui iuuamenti. Quæ coniugationes quatuor tantum sunt: reliquas quinque silentio præterit, propter iam dictam causam. Primum igitur validè purgans medicamentum cum alio valenter purgante confert, ostenditq; hanc inter ea seruandam esse proportionem, vt medicamenti iuuantis maior sit mensura, quàm purgantis vehementer: & causas, cur ita hoc fieri debeat, assignat. Deinde sententiam suam autoritate Democriti confirmat, simul eiusdem verba interpretatur. Quæ omnia ex his, quæ hic dicit, & quæ præscripsit, luce meridiana clariora euadunt. Ea etiam verba [& vis concordantia proprietatibus medicamenta & cæt.] ex capite primo huius theorematum perspicuitatem habent.

Quòd si medicamentum vehemens alteri parum iuuanti miscendum est: medicamentum vehemens minuemus, ob id quod diximus: quod parum iuuat, minuemus similiter, quia hoc vno tantum modo iuuat, alterando scilicet, vel permutando.

¶ Si purgans vehementer medicamentum alteri parum iuuanti miscendum sit, vtriusque pauca exhibēda est quantitas: quoniam illud maligna sua vi insigniter solet lædere corpus: hoc leue præsidium affert. Solum enim iuuat illius intemperiem corrigendo, & vim malignam permutando. Qua autem ratione horum vtrunque fieri debeat, iam prius ostendit.

Si autem medicamentum imbecillum alteri plurimum iuuanti miscendum est, imbecillum augebimus: quoniam nullam ab eo timeamus corpori impressionem: imò opus est vt aucta quātitate ipsius, vigorem virtuti adiciamus (quod etiā voluit Democritus medicamentum ex imbecillo valentiùs faciendum imperans) augendum quoq; quod multum iuuat, ob id quod diximus.

¶ A medicamento imbecillo nulla aut exigua noxa corpori impendet. quod tamē quia tardè & imbecilliter suam exerit actionem, largiori mensura offerendum est: vt aucta quantitate pensemus, quod virtuti deest. Reliqua expositione non egent.

Si denique medicamentum imbecillum alteri parum iuuanti miscendum est, augebimus imbecillum, & minuemus parum iuuans, propter dictas prius causas. Atque hæc ferè sunt, quæ de proportionibus scire expedit. Sunt alij, qui alia quoque addant, scopis alijs intenti.

Libri primi

¶ Medicamentum imbecilliter purgans cum parum iuuante cōfert: & quæ scribit, tam sunt aperta, vt expositione non egeant. At enim oratio hæc paulò aliter digesta reperietur in antiquo interprete, quam nos Syluium secuti quadantenus immutauimus: quoniam sic composita sensus magis pateret. His quatuor coniugationibus in hunc modum declaratis, desiderabatur, vt validum medicamentum & imbecillum cum mediocriter iuuante conferret: 5
& mediocre, cum eo, quod vehemēter, mediocriter, imbecilliter, iuuat. Sed quoniam ex his, quæ dixit, elicere facile est, quænam inter hæc seruāda sit proportio, dicere superfedid. Quæ prouincia & quia nobis cōmissa videtur, & vt tyrones Medicinæ pro virili nostra iuuenus: breuiter de illis sic decernimus. Si medicamentum vehemens cum mediocriter iuuante miscēdū sit, illud minuendū est propter causas iam recēfitas: huius maior est exhibēda quantitas, quàm parū iuuātis, quia pluribus rationibus confert: minor, quā eius quod multū iuuat, quia modis paucioribus vsui est. Si imbecillū cū mediocriter iuuante miscēdū sit, vtrūque ob iā dictas causas augendum. At si mediocre cū vehemēter vel mediocriter iuuante cōmiscēdū sit, illius minuēdus est modus, horū augenda mēsurā. Quòd si mediocre cū parū iuuante miscēdū sit, vtriusq; mēsurā minuēda est. Horū causas ex his, quæ diximus, quibus redere poterit. Obseruatione tamen dignum est, augendū medicamentū, nō esse æqualiter semper augendū: nec minuēdū, perpetuò æqualiter minuendū: sed pro malignitate & bonitate ipsius augendum vel minuendum esse. Vt exempli gratia, si purgans vehemens tribus numeris est minuendum, mediocre duobus minuendum erit. sic etiam si magni iuuaminis medicamentum triplum est ad malignum, ad mediocre duplum erit, æquale ad imbecillū. Quæ pro 20
portio semper est seruanda. Quanquam quæ iuuant vehemēter, vel mediocriter, auctā raro noxam afferre consueuerūt. Quæ omnia vt tibi nouitio consulere, sequenti schemate representare volui. Quæ augenda sunt, literā. A. præfixā habent: quæ minuenda, literam. M. M. Medicamētū vehemētis virtutis. M. Medica. mediocris virt. A. Medicamē. imbecilla virt. A. Medicamētū valdē iuuās. A. Valdē iuuans. A. Valdē iuuans. 25
A. Mediocriter iuuans. A. Mediocriter iuuans. A. Mediocriter iuuans.
M. Parum iuuans. M. Parum iuuans. M. Parum iuuans.

¶ QVIBVS MODIS ARS MEDICAMENTA CORRIGIT, & COCTIONIS DIFFERENTIA. Cap. i. summæ secundæ.

Nquit Ioannes Mesues: Medicamentorum purgantium malitiam ars reprimit, & facultates nouas imperit, quatuor modis: coctione, lotione, infusione, trituratione. 35

¶ Præuis omnibus, quæ ad medicamentorū castigationē pertinent, per alia medicamenta, quæ ipsorū excessibus contrariam sortita sunt facultatē: ad alterū castigandi modū, qui arte fit, orationē cōuertit. Qui licet varius multiplexque sit, vt coctio, afflatio, vsio, lotio, destillatio, contritio, infusio, liquatio, dissolutio, clarificatio, vt reliquæ præparationis differentia: omnis ceteris, quatuor duntaxat ex his modis, coctionem, lotionem, infusionem, triturationem, in præsentia enucleare instituit, vel quòd hi vulgatissimi in vsuq; creberrimo sint, vel quòd omnes percurrere modos lōgum ipsi visum sit, peculiarēque opus requirere. Quarum omniū præparandi rationū si quis ad vnguem adamusimque cognitionē habere cupit, libros de medicamentorū præparatione, & tertiu de medicamentorū componendi ratione Iacobi Syluij præceptoris mei humanissimi consulat. In illis enim quidquid circa hæc 45
materiā scribi potuit, fusē adeò & apertē scriptū comperiet, vt (nisi amor immodicus, quem prosequor, me fallit) omnē æqualibus suis & posteris scribendi de ea occasionē sultu-

Theorema secundum. XLIX

lerit. Nos igitur Mefue vestigia sequentes, de his quatuor preparandi modis dicaturi, quedam ab eo, veluti Luna a Sole lumen, commodato accipere non verebimur.

Coctio vna est elixatio, altera affatio.

¶ Quonia coctio non est simplex, sed eius due species sunt, Hippocratis consilium secutus Gale. lib. 1. de natura humana.
 5 eam in suas partitur species, nepe in elixationem & affationem. Elixatio medicamentorum, preparatio quedam est, que ab igne fit in humido aqueo elementari, vel mixto, vt aqua, pomo, radice, succis, aquis medicatis, vel alijs rebus. Qua de causa elixanda sint medicamenta protinus subiiciet. De affatione suo etiam loco dicitur.

Elixatio medicamenti humorem excrementosum resoluit, coquit, flatus crassos, aut mordaces subuersionem & nauseam, motusque corporis laboriosos excitantes dissipat: acrimoniam, vim validem ferrantem, excoriantemque frangit. Propterea scammonium in pomo vel cydonio coctum, vel in vase vitreo cum succo rosarum, & oleo amygdalarum, prestantius censetur, vt statim
 15 dicemus.

¶ Quem vsus elixatio purgantibus medicamentis prestare possit, deinceps exponit. In primis eorum humorem excrementosum resoluit. quonia calor crassa tenuat, & resoluit: que, vbi liquida sunt, in vaporem versa tenuando exhalant. Humor preterea elixorum foras trahitur a calore ambiente. vnde partibus internis ficciora euadunt. Qui humor excrementosus cum flatus materia sit, merito elixatio humorem excrementosum resolvere & coquere dicitur, & resolutum discutere. Idem calor flatus crassos, & mordaces vna cum humore excrementoso ventriculum ad nauseam subuertentes, & corpus vniuersum estuabundum redentes, tenuat, resoluit, & digerit. Medicamentorum acrimoniam, morsum, punctiorem, & exco-
 20 riantem vim tollit, vel minuit. Ob id Galenus ari & dracuntij radices aque incoquebat, vt acrimoniam deponerent in aquam, in qua elixantur. Hec omnia maligna & insalubria accidit scammionum in se habet, vt latissime capite de scammonio tradit Mefues in simplicibus. Quibus per coctionem ipsius in pomo vel cydonio, vel alijs ibidem fusissime expressis bellissime occurritur. Lib. 2. alimentorum.

Attractio quoque [medicamenti] vehementior & malignitas
 30 elixatione obtunditur, vt cum medicamentum maleficum intra cavitatem [benigni] coquimus, vt illius virtus in hoc fracta maneat. vt exempli gratia, radicem raphani, radicibus hellebori transfixam, sub cineribus coquimus, & eam raphani radicem damus edendam: que virtutem quidem hellebori habet, sed repressam.
 35 Sic scammonium in robur, & syrupo coquimus, deinde robur syrupumque virtutem scammonij habentia propinamus. Id quod Philosophi vocant separationem rei secundum speciem, a re, que est secundum materiam.

¶ Altera commoditas elixatione medicamenti comparatur: nam ipsorum attractio immodica & maligna venenosaque virtus per eam quandoque vel tollitur, vel certe minuitur: & semper cum eo, in quo fit coctio, quadantenus virtus comunicatur. Dum enim intra cavitatem rei alterius benignioris coquitur, aliquid virium suarum alteri remittit, impertitque: & vice versa id, cui incoquitur, in ipsum vires suas transfundit. calor preterea placidus & suavis malignas medicamenti vires quadantenus obtundit. Quo fit, vt sic curatum medicamentum alio-
 40 qui malignum, salubre tutumque euadat: & ipsum in quo coxit, vires easdem, sed salubriores & mitiores obtineat. Quo ad purgandum tuto & salubriter vtitur. Hoc modo malignas
 45

Libri primi

& insalubres hellebori vires timentes, coctione in raphani radices transferimus. Arundine enim vel re alia radicibus raphani perforatis, per eaque foramina radicum hellebori albi cortices transmittimus, & per diem noctemque relinquimus: vel si accelerandi necessitas est, sub cineribus coquimus, post raphanum porrigimus ad vomitum excitandum. Sic preparatae radices mitius quam helleborus, fortius se ipsis purgant. Quam preparandi rationem Galenus libro inscripto, Quos medicamentis purgare oporteat, & quibus & quando, & c. scribit. Galenus in malo cydonio coquit scammonium: deinde malum prebet edendum, vt placide & citra noxam insignem purget. Idem etiam scammonium in rob & syrupo rosato coquimus, quibus post purgamus, ipsum quoque scammonium, vt helleborus sic preparata bladius salubriusque purgant. Coctio igitur potens est medicamentorum qualitates & facultates ab vno subiecto in aliud transferre. Cydonium namque malum prius quam in eo coqueretur scammonium, neutiquam purgatorum erat: neque scammonium corpus roborare poterat: at post coctionem vtrunque tum roborat, tum purgat, quo necessario fit, vt vtrunque alteri suas communicauerit vires. Translata est igitur cydonij virtus in scammonium: & e regione scammonij virtus in cydonium, manente vtroque. Id quod Philosophi vocant, separationem rei secundum speciem, a re quae est secundum materiam. Vocat itaque materiam subiectum a quo fit virtutis translatio, rem secundum speciem, virtutem seu facultatem purgatricem vel aliam quancunque, quae iam ei inest per coctionem, cui prius non inerat. At vero dum vnus rei virtus in alteram transfertur, non omnino reliquissimam videtur subiectum primum: quoniam cum ea perpetuo aliquid huius abscedit. Qualitates enim de subiecto in subiectum non transeunt relicto prorsus priori subiecto. Haec enim est vera Philosophorum sententia, cui qui repugnant, toto errant caelo. Rob, seu robur cum citra additum enuntiatur, id est Arabibus, quod Graecis *σπάρον και εψυμα* dicitur. Latinis sapa & defrutum. Est autem illa vinum ad dimidias, hoc ad tertias coctum. At vero cum succi alij ad similitudinem vini coquuntur, rob vel robur dicuntur, adiecto iam plantae, fructus, vel succi nomine, vt de ribes, de pomis, myrtis, granatis, Georgius de honestis nescio quod discrimen visus est somniasse inter rob & robur. Syriacum etiam rosatum cum Syluius hic intelligimus, quoniam plurimum vtitur Mesues rosas ad corrigendum scammonium. quanquam alius etiam similia virium intelligi potest. Helleborus quoque albus hoc loco intelligatur cum Graecis: a quibus Arabes haec transtulerunt, licet cum simpliciter profertur helleborus in scriptis Arabum, sapius niger intelligendus sit.

Præterea medicamentorum multorum malignitas reprimitur interim a nobis ipsorum coctione in herbarum, vel seminum, vel aliorum succis & aquis, sua facultate illorum malignas vires permutantibus.

¶ Medicamentorum purgantium malignas vires coctione tollimus, vel minuiamus, vel salubriores reddimus: cum ea sit in herbarum, fructuum, seminum, succis vel aquis simplicibus, vel medicatis: vel ipsis herbis, fructibus, seminibus, radicibus, & alijs medicamentis, cum eis in aqua simplici, vel medicata coctis. quo modo scammonium acre, vtrens, pungens, vlcens, flatulentum medicamentum, coctum cum prunis, rosas, violis, vel earum succis vel aquis, vel cum succo cydoniorum dulcacidorum, vel aliarum similia rerum, mitius & salubrius euadit. Sic etiam Galenus dracunculi radicem aliquoties ex aqua coquit, vt acrimoniam deponat, & sit apta eclegmatibus. Alia pleraque ob eundem usum coquuntur, vt Syluius libro de medicamentorum preparatione vberissime docuit. Interim non ipsa medicamenta cathartica, sed liquorem in quo coxerunt, ad purgationes usurpamus. Quoniam eorum virtus in rem, in qua cocta sunt, quadatenus translata est, vt de cydonio & radicibus paulo ante dicebamus. Idem etiam docent apozemata quaedam, syrups, zolapia, quibus ad purgandum cotidie Medici vtuntur.

Cum etiam diuersarum facultatum commiscantur medicamenta, vt ex his omnibus virtus vna velut concreta, confurgat: coctio

Paul. lib. 7. cap. 10. & Aetius cap. 120. lib. 1. Lib. 1. alimetur.

Gale. lib. 7. cap. 10. Ph. p. incopito ex capitibus paueris. Plini. li. 14. cap. 9.

Hæcorationem in hunc locum cōsulco transulimus.

Theorema secundum. L

omnium optimè ea miscet, vt ex illis omnibus vnica resultet virtus, ceu insita, compositam edēs actionem. Quorum si quod erit imbecillius altero, plus vel minùs proportionē seruata coquendum erit.

5 ¶ Quartus coctionis vsus est, medicamenta viribus diuersa ita cōmiscere, vt ex eis vna virtus consurgat. Id quod omnium præparationum optimè coctio perficit, eatenus vt veram mixtionem sapè mentiatur. Quapropter nobilissima quæque medicamenta composituri coctionem ad mixtionem simplicium vsurpant. Quæ dum exactè obitur, facit, vt simplicia omnia compositum ingredientia in vnam virtutē sic conspirent, vt ea à natura composito
10 illi inesse videatur, siue vnum siue multos vsus id medicamentum præstet. Purgaturi igitur bilem per rhabarbarum, pituitam per agaricum & colocynthidem, melancholiam per sennam & polypodium, ea in medicamen Hamech coniecta, & per coctionem mixta & attemperata, melius, tutius, salubrius, iucundius vsurpamus, quàm si alioqui citra coctionem assumerentur. Quibus etiam ex asseruatione noua quædam coctio accedit. Dum enim per aliquod tempus asseruantur, qualitibus contrarijs in se agunt, & patiuntur. Quæ actio & passio interim tantarum sunt virium, vt medicamenti vires in totum mutare possunt, id quod in theriaca aperte conspicitur. Nam primis mensibus ad somnum conciliandum & aduersos calidos corporis affectus valet: quibus elapsis, contrarijs affectibus remedio est. Philonium tutius post annum à compositione, quàm protinus cūm compositum est, vsurpatur. Vnde
20 non ineptè quidam ætates medicamenti vt animalibus ascribunt: per quas illorum, vt horū temperamentum mutetur. Coctio igitur (vt summa quadam, quæ de ea diximus, complectamur) medicamentorum malignas vires vel in totum tollit, vel minuit, vel eorum facultates de subiecto in subiectum transmutat, vel salubriores reddit, & nouas acquirit, vel denique medicamenta diuersa pollutia ita commiscet, vt ex illis omnibus virtus vna consurgat. Ob
25 alios præter hos vsus medicamenta etiam coquuntur, vt ob medicamenti formam destinatam, & ob sumentis palatum, ob custodiæ diuturnitatem, & vt simplicium vires in humorē cui incoquuntur, transeant. Quorum omnium Syluā exemplorū in libro de præparatione medicamentorū Syluij luculenter reperies. Quoniam verò non omnibus, quæ compositum ingrediuntur, eadem coctionis species congrunt, sed alia vehementem, alia mediocrem, alia imbecillā coctionem sustinent: ob id ad calcē orationis adiecit, proportionem seruandā esse in coctione, vt scilicet imbecillius non ita diu & vehemēter coquatur, vt valentiora: & quò valentius vnum est alio, eò illud fortius & diutius coquendum: hoc minus & breuius. Vt coctio medicamentorum substantijs & viribus exactè respondeat, sed hoc paulo vberius in sequentibus declarabimus.

35 Cæterum tuum est scire quænam ex medicamenti debilem coctionem, [quæ mediocrem,] quæ valentem sustineāt. Omnia enim quorum virtus facilè resoluitur, aut substantiā constant parum firmiter contexta, vel virtutem in superficie sitā habent, debili coctione indigent. Coctio enim vehemens eorū resoluit virtutem, vt violæ, semina quatuor, adiantum album, epithymū, & generatim flores omnes. Cōtrario his modo affecta medicamēta contraria egent coctione, quæ medio modo se habent, mediocri. Acria enim omnia medicamenta cocta mitiora euadunt (coctio enim horum virtutem frangit) nisi forte aliqua ex his virtutē suā
45 perficiariam, aut debilem habeant. Sic etiam omnia, quæ crassæ sunt essentiæ, cocta meliora fiunt. Denique omne medicamentū arte & legitime coctum, parte plurima est benignius.

Gale. lib. 6. cōpo. ph. par. in dia moro, & 4. sani. tuē. dæ. & lib. 1. alimento.

Libri primi

¶ Quoniam non satis est nosse, quot modis per coctionem medicamentorum vitijs ars occurrat, sed præter id necesse est scire, quæ ex illis vehementem & longam, quæ mediocrem, quæ denique imbecillam & breuem, quæ nullam requirant & possint ferre coctionem: ne illa citra legē & rationē temerè cocta vires suas amittat, vel optatas nō assequantur: hæc frustra & citra vsum nota dignum coquantur: tres coctionis species siue differentias notat, vehementem, mediocrē, imbecillā: quibus triplex medicamentorū genus respondere ostēdit. De quibus idem ferè decernit, ac de vsus tempore, & duratione. Nam medicamenta, quorū virtus facillè resoluitur, quia vel imbecilla est, vel in subiecto posita raro, molli, tenui, fluxili, friabili, humido, malè permixto: vel superficialia, vt parum diu seruantur, ita breuius & blandiūs sunt coquenda: vt viola, semina quatuor frigida maiora, adiantum album, epithimum Arabicū: & vniuersaliter flores omnes, exceptis chamæmelo, schoenuantho, stæchade citrea vulgo nuncupata (Neq; nobis aduersatur Paulus negans flores esse coquendos: siquidem longam & vehementē & mediocrem, coctionem ferre non posse illos intellexit: imbecillam non negasset) Cum moderatione tamen hæc intelligenda sunt. Nam si medicamentum duas aut plures habeat facultates, quarum vna vel plures superficialiæ sint, alia vel alia in profundo rei sita, vt viola, rosa, rhabarbarū, aromata, adiantum & similia: & exigis facultates in centro & profundo positas, non superficialias: longa coctione hic opus est. Nam per leuem, breuem, & imbecillam, facultas superficialia trahitur in humorē, in quo fit coctio: per vehementē vel longam non solum hæc, sed etiā ea quæ in profundo est. Hanc ob rem cum hanc solam requiramus, sæpè abiecta aqua in qua virtutem illam deposuerant, ea recoquimus. Vehementem & longam recipere possunt coctionem, quæ contrario modo his affecta sunt, hoc est, quorum virtus ægerrimè dissipatur: quia vel valida est, vel in subiecto magno, crasso, denso, glutinoso, duro, sicco, nervoso, membranoso, valenter permixto: vel in centro & profundo rei sita: vt radices, ligna, acria omnia (nisi aliqua ex his aromatica sint, aut virtute imbecilli, aut superficialia) metallica, terrea, styptica quatenus talia: Deniq; omnia, quæ crassa, & dura, sicca, densa, & glutinosa sunt essentia. Quæ in horū sunt medio, coctionē tolerant mediocrē, vt absinthium, asarum, agaricus, tamar Indi, coccum gni-dium, fumaria, senna, scilla, iris, hysopus, thymus, turbith: semina omnia, exceptis quatuor frigidis maioribus. Vnaqueq; ex his tribus coctionis differentijs latitudinē habet non exiguam. Nam ex his, quæ vehementer coqui possunt (vt de alijs duobus generibus idem pollicear) alia alijs diutius possunt coqui. Tunc verò coquere desistimus, cum scopū nobis propositum attigimus, vel simplicē, vel etiam multiplicem. vt si medicamentū coquimus ad vires eius augendas, vel minuendas, vel abigendas dum quantū satis est auximus, minuimus, abegimus, latis coximus: eodem modo in scopis alijs. Et vt paucis rem totam cōplectamur, medicamentū omne coquendum arte, & vt decet, coctum salubrius euadit.

At verò quæ leniendo & lubricando purgant, coctione nō admodum iuuantur.

¶ Quædam sunt medicamenta, quæ licet aliquam possint ferre coctionē, nullam tamen nota dignam vtilitatē inde consequuntur: vt casia fistularis, tamar Indi, manna: breuiter quæ leniendo & lubricando purgant. Coquuntur tamen hæc interdū ab autore vt in diamanna, triphera Persica, cōpositione alkecangi, confectioe Hamech, electario rosato, capite de manna, alijsq; locis: sed parum, nec adeo, vt vis eorū lubrica perdatur.

Ad hæc vehemens coctio, & quæ valida flamma fit, medicamentū virtutem resoluit. Quare tua interest calorem coquentem sic temperare, vt iusta proportione & mensura respōdeat tum substantijs, tum virtutibus debilibus vel fortibus rerū coquendarū.

¶ Coctio vt ab igne paruo, mediocri, & magno fieri potest, sic longo, mediocri, & breui tempore perfici. Ignis nunquam flammeus, neq; admodū magnus esse debet: sed paruus, vel mediocri, ex carbonibus lignorū fumi expertium, & iam ex toto incensis, vel ex vitium sar-

Cap. 20. libro. 7.

Ex Gale. cap. 14. libro. 3. simpli. & Auicen. lib. sui canonis secundo.

5

10

15

20

25

30

35

40

45

mentis. Neq̄ solū interest, num paruo, mediocri, magno & flammeo igne sint cocta medicamenta: sed etiā num longo, breui, mediocri tempore sint cocta. Potest enim longa in igne mora validi ignis vires pensare, licet hoc vt illud non æquē periculo sit coniunctū. Refert etiā non parum vna, duabus, pluribus ebullitionibus coquantur: quædam enim vnam, alia duas, alia plures ebullitiones requirunt. Quare calor coctionis autor moderandus ita est, vt substantijs, virtutibus medicamentorū, & scopis Medici, ad vnguem respondeat. Quo circa cūm medicamenta cōpositum ingredientia inæqualem requirunt coctionē, vt alia breuem, alia mediocrem, alia longam: ea industria singula coquenda sunt, vt speratas vires non amittant: vt si polypodium, hermodactylus & similes radices cum absinthio, azaro, agarico, & cum aliquibus floribus & aromatis coquenda sunt, primū coquenda radices: inde in medio coctionis inijciendum absinthium, alarum, agaricum: flores & aromata, vbi iam iam extrahendum vas est ab igni.

Assatio autem in frixorio vel patella facta, medicamenti virtutem nuncauet, vt assata scilla purgator euadit: nunc minuit, vt psyllium assatum minus humiditate sua lubricat, minusque soluit: alia mitiora reddit, interdum medicamenti facultatem vnam assatio reprimit, alteram vegetiorem reddit: verbi gratia, in myrobalanis & rhabarbaro est virtus tum purgans, tum astringens: decoctione autem virtus eorum purgatoria remittitur, astrictoria intenditur. Ben quoque vomitoria & deiectoria virtute præditum est: per assationem autem humiditas eius excrementosa & nitrosa subuersionem & nauseam excitans excoquitur; remanet autem virtus deiectoria.

¶ Altera coctionis species assatio est, quam etiam ad medicamentorum qualitates castigandas rarius, sed aliquando vsurpamus. Hæc autem medicinarum præparatio quædam est, quæ sine aliquo humore extrinsecus allato ab igne vel re ignita vt prunis, cineribus, sartagine, vitro, patella, vel alio vase fit. Varij sunt scopi, propter quos medicamenta assantur. Nam interim assatio fit, vt medicamentorum virtus remissior intendatur. quo sine assatur scilla, vt scilicet purgantior euadat. Acria enim vbi humore superuacaneo redundant, vt scilla, mitiora sunt: quoniam illorum vis acris obtunditur ab humiditate. assata mediocriter potentiora fiunt, quia largus ille humor, qui vim acrem hebetabat, consumptus vel certè minutus est. Interim assatio fit, vt medicamenti virtus remittatur: vt psylliū assatum non æquē potenter purgat: quoniam partem mucaginis, qua purgat, coquendo amisit. Sic etiam acria sicca vt piper nigrū, allia, cæpe, multum assa mitiora euadunt. Quandoque medicamenta assantur, vt facultatem vnam vel minuant, vel perdant, & alteram intendant: vt myrobalani & rhabarbarū facultatibus diuersis prædita nempe astrictoria & purgatrice, assando purgatoriam vim remittunt, astrictoriam augent. Ben magnum vomitorium & deiectoriū medicamentū per assationem alium tantūm deijcit: valentiūque vel hoc solo nomine id efficit, quod a vomitoria vi motu contrario non impeditur. Quædam assantur, vt vires nouas acquirant: vt cydonium cū scammoniū in eo elixatur, & raphanus transfixus hellebori radicibus, & sub cineribus assatus. Alia assantur, vt faciliū præparentur: vt gummi, tragacantha, herba, radices, flores vt rosa, crocus: vbi celer vsus pulueris requiritur. Nonnulla vt flatus deponant, vt castanea, poma. Assanda autem quædam parū, alia multū, alia medio criter, pro scopis Medici & medicamentorum naturis. Nam elixationis & assationis ratio propè est eadem in medicamentis. Vt enim rara, aut virtutem superficiariam, vel imbecillā fortita decoctionem longam non sustinent: sic neque longam assationem: si modo ita assanda sint, vt ipsorum facultas non omnino corrumpatur. In hac oratione Mesues genus pro specie semel vsurpauit: decoctionem scilicet pro assatione. Ben etiam magnum, quam bala-

Gale. in proemio
lib. 9. simpli. me-
dicamen.

Libri primi

num myrepficam Græci vocant, hic intelligetur autore ipfo Mefue: licet vtrunque vomitū & deiectionem eliciat. Sed paruo non nifi in admotis vtimur.

DE MEDICAMENTORVM lotione. Caput fecundum.

Lotio multis modis medicamenta meliora reddit

5

¶ Lauatio etiam varijs modis medicamenta purgantia, vt alia omnia, falubriora reddit, de quibus in prefentia differit. Quibus non inutile fuerit, lotionis modos premittere: vt norit Pharmacopoeus, qua ratione fingula ablunda fint. Neque enim fimplici & vnico modo fit: fed medicamentorum naturis accommodatur. Ablunda igitur (fi dura, lapidofa, lapides, offa, metallica, egrè in aqua diffolubilia, funt) prius tenuiffimè 10 funt terenda, quæ per fe prompte diffiliunt, & diffoluuntur, vt bolus Armeniacus, calx, nulla egèt tritura. Deinde ex aqua fontana, vel alia puriffima manibus vel rudicula multum diuq; terèda. aquaq; fubinde mutanda, quoad nihil fordiū medicamenti in aqua innatet: maneatq; aqua fubftantiæ vel qualitatis medicamenti, quam vel quas lotionem tollere ftatuimus, prorfus 15 expers. Quandiu enim aliquid eius aquæ ipfi innatabit, aut qualitatis eius quippiã fenfus deprehendet, tandiu terendū & effundendū. Effunditur antè aqua per os vasis paulatim inclinati, ne motus vehemens medicamentum iterū aquæ commifceat, & cum ea effundatur. Satius enim eft aliquid aquæ prioris remanere, quàm lauadū corpus effundi. Liquida verò vt funt liquabilia, vt pix, cera calfacta, aquæ omnis qualitatis experti commifcentur in vafe magno oris lati, femipieno, & fi aqua, cui infunduntur, modicè ex igni vel fole tepeat, abluta 20 exactiùs faciliùsque qualitatem fuam in illa deponunt. Deinde lauadū corpus conteritur, tunditur, frangitur, manibùsque impenfè fubigitur: vt vnaquæque abluendi medicamenti particula aquam poffit cōtingere. Tandè aqua illa abiecta, fimilis affundatur. idque tertio, & quarto, ac toties repetatur, donec medicamentum in aqua illa deposuerit omnem illam vel fubftantiam, vel qualitatem noftro propofito alienam: feu quoad aqua nullam ex toto 25 medicamento talem fubftantiã, vel qualitatem, vt colorem, odorem, faporem, ampliùs recipiat, quàm vifu, olfactu, gultatu deprehendas. Ex his quedam dum lauantur, fortiter agitari poffunt: vt pix, cera, & fimilia, quæ vt mifceantur cum aqua, facile tamen poffunt feparari. alia non ita validè verberanda funt, vt oleum, ne adeò aquæ mifceatur, vt poffit agrè poffit feparari. Nonnulla etiam Mefuæ integra lauantur, vt vim fuperficiariã à noftro fcopo alienam lotionem deponant: quæ, qualia qualia funt, citra trituram aliquam, manibus, vel re alia tandiu in aqua agitantur, donec facultatem illam exuerint, quam maceratio fola citra loturam tollere poffet.

Interim enim lotio fit, vt acrimonia fuperficiaria alicuius medicamenti tollatur, vt cum femen vrticæ lauatur ex aqua, aut mucagine tragacanthi: ne fauces aut partes alias, quas permeat, adurat: fal quoq; naphthicus aqua cucurbitæ, aut fimili ob eandem rationem lauatur.

¶ Quatuor preftat vfus lotio medicamenti. interdum enim virtus medicamenti malefica, vel in fcopum prefentè incommoda, cum fuperficiaria eft, lotionem tollitur. Quo fine vrticæ 40 femen, & naphthicum fale, hoc eft, Sodomenum lauari vult Mefues. Quanquã vim hanc vrendi Galenus & ceteri Græci in femine vrticæ non agnofcunt. Ob eandè cauffam naphthi cum fale in Syria: Paleftinæ lacu intra montes Sodoma vocatos repertū, lauat: vt fcilicet amaritudinē, quam habet, exuat. Per aquam cucurbitæ tum stillaticiam, tum fuccum cucurbitæ, intelligere licet.

45

Interdum lauamus, vt altera virtutū medicamenti tollatur, ma

Ex Gale. cap. 15.
lib. 2. fimpli. &
lib. 9. de terra. a-
gēs, & cap. 9. lib.
1. compo. ph. g. &
aliunde.

Cap. 19. lib. 4. fim
pli. medica.

ligna videlicet, & quæ in metu est: & melior salubriorque remaneat. Sic lapidem lazulum & Armenum lauamus, vt tantum per ventrem, & per eum clementer purgent: qui illoti vomitu & deiectione modestè purgant. Cancamum etiam lauamus, vt minus quidem purget, tamen obstructions liberet. Aloën præterea lauamus, vt magis roboret. illota enim purgat magis, minus tamen partes nutritorias roborat.

¶ Lotio quandoq; fieri consuevit, cum medicamentum duplici est præditum virtute, quarum altera malefica est, vel certè ab instituto nostro aliena: altera salubrior & ad propositum nobis scopum accommodatior: volumus autem illam auferre, hanc relinquere, id quod per lotionem assequimur. vt lapis lazulus & Armenius, alioqui vehementer vomitoria & deiectionaria medicamina, abluti clementer solumque per inferiorem ventrem purgant, vt abundè libro secundo ostensus est. Cancamum (quam lachan Arabes vocant) illis autoribus purgandi & liberandi obstructions vim habet: at lotionem primam deponit, secundam non amittit: sed potius intensiorem habet. Lotum enim validius ventriculi, hepatis, lienis, pectoris, & aliarum partium obstructions liberat. Aloë quoque lota vtimur, dum roborare potius, quam purgare studemus. Per lotionem enim astringens virtus, quæ non ita euidentis prius erat, emicat, existitque: purgatrix obscurior euadit. Scire tamen licet tribus de causis lauari aloën, quibus tres abluendi modi ferè respondent. Nam lauatur, vt à partibus arenosis, terrestribus, fæculentisque purgetur. Trita enim crassiusculè (quoniam per se, quæ optima est, facile liquefcit) aqua purissimæ commiscetur. deinde per aliquod temporis intervallum relicta, quod in ea est arenosissimum, terrestre & inutile subidet: leue ac pinguisimum aqua innatans colligitur, & ad usum asseruatur. ad quod assequendum vnica sufficit ablutio, nisi forte longè purissimam eam desideras: quod pluribus abluitionibus assequeris. Lauatur etiam vt deposita vel remissa amaritudine & purgandi vi, magis roboret. Trita igitur, & creta, ex aqua fontana purissima dupla aut circiter, rudicula in vase lato diu agitur, in quo tecta finitur horæ quarta parte, aut paulò diutius subsidere. tum quod clarius supernatat, inclinato vase in aliud simile, sed minus, per colum setaceum tranuasatur. deinde noua affusa aqua secundo, tertio, quarto, & quinto, & sæpius, si libet, eodem modo lauatur. Nam quò diutius lauabitur, vt purior, pellucidior, roborantior erit: ita minus purgatoria amara que euadet. Tertio lauatur aloë, vt potentiùs validiusque roboret: vt cum ex alephanginis vel hierè picrè speciebus lauatur. Quæ preparatio nutritio potius, vel infusio seu maceratio, diceretur, quam lotio: quoniam nullam ipsi aloë substantiam, aut qualitatem aufert, sed suas illi facultates impertit. Quam tamen rationem præparandi ad finem huius capitis lotio nem vocat Mesues, latius sumpto nomine, cuius etiã meminisse videtur Galenus libro octauo compo. ph. p.

Interdum lotio fit, vt sordiciem à medicamentis auferamus.

¶ Lauantur aqua foris radices, herbe, fructus, semina, & pleraque alia, si luto, puluere, vel re alia sint contaminata, aqua toties mutata, donec pura maneat, & sordes omnis ab his erit detersa. quo modo citra metum vllum medicamenta omnia lauari possunt. flores tamen raro abluuntur, quia ferè puri colliguntur, quorum aliqui abluitione possent non nihil virium amittere.

Interdum denique lotio fit, vt eius, quod lauatur medicamenti facultas valentior fiat: vt aloë ex aromatum decocto lauatur, vt magis roboret: ex aqua autem valenter purgantium, vt agarici, turbiti, & similium, vt purgantior euadat: ex aqua denique bdellij, aut tragacanthi, ne ora venarum sic aperiat, vt sanguis, inde affluat.

Mesues cap. de lapide lazulo & Armeno.

Gale. lib. 7. methodi. & aliis locis.

Diosco. capit. de aloë.

Gale. lib. 7. methodi. & alibi.

¶ Lauantur denique medicamenta, vt à liquore in quo abluuntur, nouam aliquam facultatem acquirant, vel quam habent, intendant. qua gratia aloë alioqui natura sua roborare potens, ex aromatu stomachicorum decocto lauatur, quo translatis illorum viribus in se potètius roboret, vt paulò antè diximus. Eadem ex decocto vel infusione agarici, turbith, colocyntidis, & similibus valentiù medicamentorum abluitur, vt tum validius, tum è partibus longè distantibus humores educat. Quæ purgantia si cum aromatis iam dictis coxerint, roborantior & purgantior aloë ex illis abluta euadet. Lauatur etiam ex aqua, mucagine, infuso, vel decocto bdellij, vel tragacanthi, ne ora venarum ani sic aperiat, vt sanguinem fundat: id quod citra lotionem solita est facere autore Mesue. Quinquã id vitij aliunde quam ab aloë quidam manare putant, neque defunt, qui tum rationi tum experimento inniti pro Mesue sententiam ferant: cui nos etiam nostra suffragia damus.

Manardus in epistolis.
Syluius, Puteanus, Musa.

Quibus autem medicamentis virtus in superficie est (vt tarassacon, intybo, rosas, & similibus) illa lotionem dissipatur, cætera magis & minus lauentur, quatenus scilicet eorù virtus ferre potest.

¶ Quædam scribit esse medicamenta, quæ penitus lotionem recusant, ea scilicet, quorum virtus superficialis est, quam lotionem dissipari affirmat. Qui, si diutinam intelligit lotionem facillè assentior. quoniam ea aliquid virium in superficie nitarum deperdere valet. alioqui ad tergendas medicamentorum sordes vt lutum, puluerem, & si qua alia inquinameta sint, non modo rosas, intyba, cichorium agreste (quod ille tarassacon vocauit) sed violas, flores omnes, medicaminumque omne genus tuto & citra periculum viriù leniter abluui possunt. Neque metuendum tibi est, hac lotionem superficialis vires dissipatum iri. Nam si leuem coctionem ferre possunt, quis non intelligit leuiter quoque abluui posse? Lotio enim medicamentorum naturis respondere potest, & debet. Quædam enim sapius & validius abluenda sunt, alia leuius breuiusque, prout cuiusque medicamenti natura & medica indicatio postulat. Vnde nonnulli lotionis scopos in quibusdam medicamentis numero definiunt, quædam semel, alia ter, alia sapius lauare iubentes.

DE CASTIGATIONE MEDICAMENTORUM per infusionem. Caput. iij.

Inquit Heben Mesues: Infusio quoque medicamenta efficit meliora, nam quandoque per illam [nouam] quandam affectionem acquirunt: quandoque eam relinquunt in re, cui infunduntur.

¶ Tertio modo medicamenta salubriora reddit Medicus per infusionem seu macerationem, quam veteres ad purgationem interdum vsurpauerunt: seculo nostro solennis & frequens est, præcipuè vbi agris placere studemus. Fit hæc contritis vel concisis prius crassiusculè medicamentis infundendis (nisi ipsa minuta sint) deinde maceratis in aqua simplici, vel liquore medicato, pro scopis Medici diuersis. Debet autem tum aqua tum liquor calere magis minus calore à sole æstate, ignis hyeme. In illis autè breuius aut diutius relinquenda sunt, pro medicamentorum natura & Medici indicationibus. Vt enim quædã parum diu coquenda, sic infundenda: quòd virtutem vel imbecillam, vel superficialiã, vel in subiecto raro & laxo sitam habeant. Contraria, nempe facultatem vel non facillè exhalabilè habentia, vel in profundo sitam, vel in subiecto crasso & denso: diutius infundenda sunt. Vtrūque horù medicamentorum genus Medicus diutius aut breuius macerat pro necessitate & indicationibus varijs. Quibus scopis intentus ille nonnulla per semihoram, horam, horas plures, noctem totam, diem, biduum, triduum, menses macerari sinit. & si accelerandi necessitas est, leuis feruor supra cineres calidos, vel carbones omnino incensos, ex liquore in quo infundend

Gale. lib. 4. sani
ca. tuen.

erant, infusionis loco erit. Neque nos fugiat minorē esse vim infusioni & apozemati, quam toti substantiæ rei, si nihil extrinsecus accedat, quod medicamento vires intendere possit, in quo video quosdam dubitasse. Ob id Mesues in simplicibus purgantibus infusum & decoctum largiori mensura exhibet, quam substantiam ipsam medicamēti. Modus autē liquoris ad infusionem satis erit, cum infusa prorsus liquore tegentur, nisi alius sit Medico scopus. His obiter & per transfennam decursis, ad verborum expositionem accedamus. Infusio, inquit, medicamenta meliora efficit bifariam: tum quia per eam novam affectionem & facultatem medicamenta contrahunt: tum quia vires suas in humorē cui infunduntur transferunt, qui humor post oblatum suavior salubriorq; est. Quæ duo membratim & articulatē ipse in sequentibus declarat.

Manar. episto. vltima lib. 17.

Novam autem affectionem acquirunt per infusionem medicamenta, tum quando malefica eorum virtus aliquantulum obtunditur (vt exempli gratia, abscinditur acrimonia superficialis, serans ab almezereon & Alcebrā per eorum infusionem in aceto: & turbith lacti recens mulso infusum, & siccatum, ventrem turbare desinit) tum quando infusio medicamento virtutem auget (sic turbith succo cucumeris agrestis infusum materias à partibus remotis valētius educit: & hermodactylus in aceto scillæ, aut ipsius, vel raphani succo infusus à iuncturis multo potētius trahit: & agaricus in secaniabin maceratus vigorē acquirit) tū quando infusio medicamentū lubricare facit, vt colocynthidos medulla mucagine tragacanthi imbuta ventriculi villis adhærere desinit, citò permeat, nec sedi, nec vesicæ nocet; sic itē scammonium oleo violato infunditur, & similia,

¶ Triplicem affectionem contrahere medicamēta ex infusione tota hac oratione docet, idque subiectis exemplis facit, quò quæ tradit dilucidiora euadāt. Quæ cum partim ex se, partim ex secundo libro lucem habeant, frustra duximus de illis latius differere.

Relinquitur autem facultas medicamentorum per infusionem in re, cui infunduntur, cum liquores recipiunt in se virtutē rei in ipsis infusæ: vt aloë infunditur in quibusdam succis, qui nacti per infusionem virtutem aloës propinantur. Quod ob varios vsus facimus: interdum vt medicamento virtus promptius penetret ad partes remotas: qua de causa aloë in aqua aromatū infunditur: interdum vt medicamento virtus mitior fiat, vt dum scammoniū pāno ligatū infunditur in coctione alicuius rob, vel syrapi: interdū vt facultas vna separetur ab altera, vt videre est in rhabarbaris & myrobalanorum infusione: nam virtus purgatoria ab eis separetur, & in liquorem transit, astrictoriam retinent. Quandoque non tantum virtus & proprietas trāsit in infusionem, sed quorūdam etiam aliqua substantia, vt in infusione casia, tamar Indorū, & similium est videre.

¶ Non solum liquoris, in quo infunduntur medicamēta, vires in ipsa transferre tentat Medicus per infusionē, quò vel malefica eorum virtus obtundatur, vel imbecilla augeatur, vel

Libri primi

eorum noxam, quam alioqui suo adhæſu & mora partibus, per quas tranſeunt, afferre poterant, lubrica ipſa reddendo prohibeat: ſed etiam vice verſa medicamentorū facultates in liquorem macerando tranſmutare conatur, quò ipſorum virtus promptius ad partes remotas penetret, alioqui non penetratura (vt aloë in decocto aromatum maceratur, vt inſuſum non ſolùm ab inteſtinis & ventriculi capacitate purget, ſed etiam à ſima hepatis gibbâque, & corpore ipſius ventriculi humores imbibitos educat) vel vt medicamentorum vehementiam & malignitatem diluat, & obtundat: quo ſine ſcammonium nodulo ligatum maceratur in ſapa cydoniorum, fructuum, ſyrupo roſato, vel alijs paululum calentibus, quo ſcammonij virtus facilius in liquorem tranſeat, & edomitam blandiorémque eam experiamur ſumpta inſuſione. Vel cum medicamentū varias & contrarias habet vires, quarū vnā dūtaxat in ſcopum propoſitum optamus: vt eam liquor ad ſe trahat, alia in re inſuſa relinquatur, vt in myrobalanis & rhabarbaro inſuſis vſu venire oſtendit. Quòd ſi inſuſa ſubſtantia molli & tenui ſint (vt caſia fiſtula, tamar Indi, manna) aut valentiùs colando exprimantur, non modo medicamentorū facultas tranſit in liquorem, in quo macerata ſunt, ſed etiam aliquid ſubſtantia eorum.

DE MEDICAMENTORVM CASTIGATIONE per trituram. Caput quartum.

Tritura etiam medicamentis caſtigandis admodum confert. Nam quedam paucam requirunt trituram, alia multam, alia mediocrem. Quæ cum ita ſe habeant, ſcias oportet, quod à nobis prædictum eſt, eſſe ſcilicet medicamenta quedam, quorum virtus promptè exhalat, qualia ſunt, quæ ſubſtantia constant parū firmiter contexta: nam huiusmodi pauca egēt tritura, vt ſcammonium Antiochenum bonū, nam craſſum multam requirit triturā. Medicamēta enim omnia quanto craſſiore, vel tenuiore ſunt eſſentia, tātò largiore, vel parciore egēt tritura.

Dixit de tribus preparandorum medicamentorū rationibus, reliquū erat, vt de quarta tritura ſcilicet diſſereret. Quæ pro medicamentorū naturis & Medici ſcopis varijs varia ratione obitur. Nā quedam paucam requirunt trituram, quoniam multa & mediocriſ eorum virtus vel remittitur, vel in totum diſſipatur: qualia ſunt virtutem vel imbecillam, vel ſuperficiariam, vel in ſubiecto raro habentia: breuiter omnia ea, quorū virtus promptè diſſipatur, vt ſcammonium Antiochenum (id enim maximè probatur Meſu) paucam breuēque requirit trituram, ne partes ipſius tenues villis ventriculi vel inteſtinorum adhærentes, lædāt vulerentque: & per conſenſum cor & cerebrum afficiant, dyſenteriam, colicum dolorem, tenefmū, inducant. Muſa ad pilulas formandas curioſius teri poſſe profeſſus eſt. Sunt qui opinentur non eſſe diu terendum ſcammonium ob aliam rationem, ne ſcilicet longa trituratione vis ipſius pereat: quoniam in ſubiecto raro & tenui eſt. Qui ſenſus magis eſt ad mentem Meſu. At craſſum, quod ſuccus ex radicibus expreſſus eſt, multam requirit triturā: quoniā virtus ipſius in ſubiecto denſiore & craſſiore reſidet. Sunt alia, quæ multum teri poſſunt, vt virtutem validam, profundam in ſubiecto denſo & craſſo ſitam: in ſumma virtutē diſſipatū difficilem ſortita. Quæ mediam inter hæc duo extrema ſortita ſunt naturam, mediocriter quoque teri debent: vt proportione quadā tritura coctioni reſpondeat. Ob id trituram nihil clariorem tibi reddidit coctionis cognitio. Pro ſcopo etiam Medici vario medicamenta nunc craſſiùs, nunc tenuiùs, terenda ſunt, vt cum per rhabarbarum, aſarum, nitrū, thymū, calaminthem, irin, hyſſopum, pulegium, origanum, cuminum, conſiliū eſt vrinas mouere, ea curioſiſſimè terimus: negligenter verò cum aluū mouere conſtituimus. Quòd ſi aliqua ſine

In pilulis ſine qui
bnt.

Gale. lib. 4. ſani-
ca. tuendæ.

Theorema secundum. LIIII

medicamenta, circa quorum trituram non videantur cōsentire autores, dicentes alij pauca, alij mediocri: alij multa, alij mediocri egere tritura: ne ob id effendaris. Nam cū huius me-
 dij magna sit latitudo, in ea quādā sunt extremis adeò propinqua, vt vix secerni queāt. Sic
 5 agaricum medicorem sustinere triturā Mesues scribit, alij paucam, nō tamen paucissimā. Il-
 lud tamen perpetuum est, medicamentorum triturā ex eorum essentia esse mensurādā. vt Galē. lib. 4. cōpo. ph. 2.
 quæ crassiori sunt essentia, & ægrius tenuia & lēuia puluerando euadunt, plus diutiūsq; te-
 rantur: quæ tenuiori & promptē comminuuntur, & parcius & breuiū. Est tamen extremi,
 vt medio sua latitudo. Ex his enim quę multum teri possunt, alia plus alia minus: vt inter ea,
 quæ paucam requirunt trituram, quēdam paucam, alia pauciolem, alia paucissimam exigūt.
 10 Neque fugere nos debet, medicamenta quādam parum terenda esse, quia ipsa leui percussu
 in partes exiguas abeunt: vt amyllum, agaricus trochiscatus, cerusa & pleraque alia: alia ne
 tritura vires amittant, vt flores propemodū omnes, scammoniū bonū, & similia: alia quia
 negligentius trita ad scopum Medici sunt accommodatiora, licet ipsa multam possint ferre
 15 trituram: vt cū aluum tantū mouere volumus per rhabarbarum, vel ea ad coctionem tā-
 tum preparamus. Contrā pleraque multū diūque terenda esse, vel quia ægerrimē dissoluū-
 tur, vel quia tenuissimus requiritur puluis, licet ipsa non admodū difficulter in pulueres
 abeant.

Tritura autem tribus de causis necessaria est, vel vt mistilia me-
 lius in vnum misceantur, vel vt nouam facultatem medicamenta
 20 acquirant, vel denique vt vis aliqua eorum malefica obtundatur.
 Primæ partis exemplum est tritura theriacę, & aliorum medica-
 mentorum.

¶ Triplici nomine medicamenta teri ostendit, interdum vt simplicia, ex quibus compositū
 25 *conflandum est*, celerius suam promant actionem, inuicēque agant & patiantur. Nam sin-
 gula quō *minora sunt*, eō celerius alterātur à nobis, & vicissim nos alterāt: & è regione quō
 sunt maiora tardius & difficiliter à nobis alterantur, & in nos agunt. Ad hæc, ipsa inter se me-
 dicamenta quo subtilius trita sunt, eō promptius in se agunt & patiuntur, & post mutuam
 actionem & passionem in vnam virtutem simplicem, vel compositam conspirant. Vt enim
 Deus & natura ad mixti compositionem elementa tota per tota cōfundunt: ita interim Me-
 30 *dicus naturæ imitator* simplicia medicamenta viribus diuersa miscere nititur, vt, quod ex
 eis confurgit, mixtum naturale sapē mentiatur. Id vt exactius assequatur, simplicia omnia
 medicamenta in partes minimas ad sensum diuidit, vt in theriaca, michridato, & alijs nobi-
 libus medicamentis. Interdum teruntur medicamenta magis vel minus, vt facultatē acquirant
 à priore diuersam. trita enim tenuissimē in omnes partes corporis digeruntur, & feruntur
 35 tur: contra crassius & negligentius trita in ventre hærent, vt quæ angusta venarum oscula
 subire nequeant. Interdum quēdam teruntur, vt vis ipsorum malefica tollatur.

Secundæ partis exēplum nobis exhibet Galenus, cū inquit,
 Cuminum leuissimē triui & pulueraiui, cūque prius esset deie-
 40 ctorium, factum est diureticum. Nos autem dicimus, purgato-
 ria acria tenuissimē puluerata promptius penetrare & peruenire
 ad eas partes, per easque vacuare, ad quas prius peruenire nō po-
 terant, neq; per eas vacuare.

¶ Secundam partem exemplo subiecto illustrat, probatque. Galenus enim libro sanitatis
 tuendę quarto de diacalaminthe verba faciens, scribit, medicamēta crassiusculē trita in ven-
 45 tre hære, neq; venas exiguas transcendere posse: contra accuratius trita in totum corporis
 habitum maximē digeri distribuiq;. Ob id quoties aluum deijcere consilium est per diospo-
 liticon medicamentū, non solum cuminum, verū etiam reliqua simplicia compositum ingre-
 dientia vt piper, rutam, nitrum, negligentius & crassius terere: accuratius & tenuius, si per

Gal. lib. 1. simpli.
 & 1. temperamē.
 Aristote. lib. 1. de
 genera. & corrup.
 cap. vltimo.
 Gale. lib. 4. sani-
 ta. ruen. in diaca-
 laminthe.

Libri primi

illud vrinas mouere studium est. Quod præceptum non solum in diospolitico, diacalaminthe, & diacymino, sed in alijs omnibus medicamentis diligentissime obseruandum esse confulit idem. Quamobrem acria medicamenta purgantia in puluerem tenuissimam redacta, angustissimas hepatis venas permeant, & vretica fiunt, vt rhabbarum, asarum, & similia his. Idcirco ea crassius teri volunt, quoties per ea aluum tantum mouere instituimus: vt diutius in ventre immorantia ex reliquo corpore in eum, partem vacuationi accommodatissimam, trahant: & ne ad partes principes tota ferantur, easque lædant: ad quas facultatem, vel vaporem, vel certè portionem ipsorum paucissimam ferri satis est. Hinc vnica excipienda est colocynthis, quæ in tenuissimum puluerem redigi debet: vt statim dicturi sumus. Subtilius terenda sunt, si vrinas, sudores, menses mouere, obstructions liberare, cupimus: vel per insensibilem transpirationem vacuare: vel si cor, hepar, cerebrum, reliquasque corporis partes longè ab ore distitas roborare volumus.

Tertiæ partis exemplum tradit filius Serapionis, inquiens, oportet vt colocynthis medulla, quam tenuissimè fieri potest, pulueretur, neque mediocri ipsius tritura contentus esto. Nam si quæ ipsius pars sensibilis relinquatur, ea villis ventriculi, & spiris intestinorum adherens, humore inibi reperto, tumet, partemque dictas tumefacit, aut vlcerat; tenuissimè autem trita hæc efficere desinit.

¶ Eidentissime hoc exemplo probat trituram medicamentorum noxias & maleficas vires corrigere posse. nam colocynthis medulla, nisi in puluerem minutissimum redigatur, partes spongiosa & bibula, humore, quæ in ventriculo & intestinis offendunt, imbutæ, tumet: quibus affixæ & pertinaciter hærentes, præcipuè intestinorum inuolucris propter mollitiem, sua perquam acri & mordaci natura ipsa vellicant, mordent, in tumore præter naturam attollunt, & per consensum toti neruoso generi negotium faciunt, tormina, contractiones, tenesimum afferunt. Quibus incommodis prospicimus eam curiosissime, & quoad possumus, tenuissimè puluerantes. Quod vt assequamur, sæpè terenda, cribrandaque est, & nouissime ex hydromelite teri debet, deinde rursus cribrari. Nam quantumuis trita & cribrata sit, iniecta in aquam nullam sic rursus tumet, vt non videatur esse cribrata. Cura igitur præcipua nobis esse debet, vt ipsam ex hydromelite demum tritam, quam leuissimam reddamus, vt nulla ipsius præ exiguitate pars sit, quæ sensu percipi possit, sed omnes partes post trituram vnum corpus representent. Colocynthis igitur, tametsi per eam aluum deicere tibi decretum est, in puluerem minutissimum redigi debet. Neque cum zezare crassius terenda est, ne tenuissimè trita partes quas permeat, venasque ipsas vlceret. Tantum enim abest, vt per trituram accuratam illud acquirat, vt nisi sic teratur, illa, & longè maiora incommoda afferat, vt abundè paulò ante docuimus, & idem Mesues libro secundo confirmat. Cui suffragantur ex Gracis Aëtius, & Paulus, & Actuarius: ex Arabibus Auicennas: Serapio nusquam (quod sciam) trituram ipsius ex professio meminit.

Rhabbarum verò contrà quam paulò ante dictum scammonium habet: nam purius & grauius, est melius, probèque tritum vegetius euadit: rarum verò & laxum impensius pulueratum, virtutem propè omnem amittit.

¶ In fronte huius capituli dixerat scammonium laudabile, quale est ipsi Antiochenum, quod sui generis notas ad vnguem explet, pauca egere tritura, contra crassum & infimum multum terendum esse: quoniam hoc crassiori, densiori, grauioriq; essentia constat: illud tenuiori, rariori, & leniori. Nunc in rhabbaro contrario modo rem se habere ostendit. nam purum, id est, non adulteratum, & sui generis notas exquisitas habens, quod est præstantius, exactius terere confulit: immodice rarum & laxum (nam alioqui sua est raritas & laxitas) crassius & negligentius: quoniam primum illo modo tritum vigore acquirit, purgantiusque fit, alterum

Aëtius capit. 35.
Sermo. 3. lib. 1.
Paul. cap. 4. lib.
7. Actuari. in an-
tidotis.

impensius tritum vim purgatricem propè totam amittit. Est tamen certus modus & finis tritura: rhabarbari optimi: nam si in pollinem conuertatur, licet hepar, partésque alias longius ab ore distitas roboret, diureticumque magis euadat: obcurius tamen & imbecillius per secesum purgat.

5 Tritura autem omnis, qualiscunq; ea sit, clementer fiat oportet, & pro terendorum substantiæ ratione. Quæ enim est violentior, virtutem dissoluit.

¶ Siue pauca, siue mediocris, siue multa futura est tritura, clemens esse debet, non violenta nec operosa: ne vehementiori percussu vires prorsus amittant medicamēta, aut certè exanimentur. Non tamen ob id omnia æquali vi terenda sunt, sed alia vehementiore ictu, alia clementiore egent, prout natura medicamenti terendi est. Nam crassa, dura, solida, densa, membranosa, fractu contumacia, valida vi in profundo sita prædita validiorè ictum citra metum viriū sustinent: quorum contraria minori vi teri debent, ne viribus dissolutis inutilia fiant,

15 THEOREMA TERTIVM, SERMO

VNIVERSALIS NOCVMENTORVM, QUAE

in corpore excitantur purgatio-

nis tempore, in tria ca-

pita diuisus.

20 **N**quit filius Mesues: Post hæc occurrendum est malis accidentibus, excitatis post sumptum medicamentum, terrorem timorémque afferentibus: quæ elementum & materia multorum morborum, & senij mortifque acerbæ sunt.

¶ Tertium aggreditur theorema ad solum ferè Medicū attinens. Nam Pharmacopoeus nil ex his, quæ deinceps scribuntur, inconsulto Medico, attentare debet: ne falcem in alienâ messem mittens plus noceat, quam prosit. Tradantur igitur hoc theoremate accidentia (symptomata Græci vocant) quæ tantisper dum purgatio fit, corpori à medicamento superuenire solent. quæ Medicum, assistentes, ægrumque non mediocriter consueverunt terrere. Sunt quæ ea elementum siue principiū, materia & occasio multorum morborū, vt anxietatis, oris ventriculi morfus, καρδιωγμὸν Græci vocāt, delirij, syncopes, spasmi, repentinæ mortis, aphonie, aliorumque malorum: senij, prematuræque mortis. Senij nanque afferunt medicamenta immodicè vacuando humores probos, vnâ cum vitiosis, spiritus, calorémque siccando, aut aliter alterando: instrumenta naturalia & vitalia debilitando. Ad quæ intempestiua mors (quæ acerbæ & præmatura dicitur) necessariò consequitur. Sunt autem accidentia illa vniuersalia, quibus morbi plerique, senium, & mors intempestiua succedūt, tria protinus dicenda: quibus qua arte & ratione prospiciendum sit, in sequentibus docebit. Antiquus interpretes malè, tempestiue, legit, vbi nos, acerbæ, cum Syluio vertimus: quoniam tempestiui Latini dicitur, quod maturè suoque tempore fit, qui sensus non est ad mentem auctoris.

40 Ea autem sunt, humorum commotio citra vacationē: vacuatio illegitima & laboriosa: vacuatio denique largior, quàm necessitas postulat, interdumque immoderatissima.

¶ Symptomata, quæ in corpore purgationis tempore excitari solent, sunt hæc: humorum à medicamento purgante commotio citra vacationē: vacuatio illegitima & molesta: vacuatio multo largior quàm necessitas postulat. Intra hæc enim accidentia omnia medicamen-